

הרב אברהם דרבנרמדיקר

קונטרס נזקי החיישנים

דיני נזיקין שע"י חיישנים וגלאים

שמות הפרקים

מבוא

פרק א: הגדרת גירי דיליה בסגירת מעגל חשמלי.

ביאור הרמ"ה בסוגיא דבידקא דמי * דברי האחיעזר בהנלמד מהרמ"ה *
חילוק בין יצירת חשמל ליצירת זרם חשמלי * כח הנמשך אחר ההפעלה
דינו כאש.

פרק ב: סילוק שמירה אי דינו כעשיית מזיק.

קושיית הקה"י וישובו בסתירת הדינים * תמיהה על יסוד חילוקו * הגדרת
בור שחייבה תורה ודברי הרשז"א בזה * ישוב כמה הקושיות בסוגיין
ביסוד זה.

פרק ג: סילוק שמירה חיובו מדינא דגרמי--ההבדל שבין סילוק שמירה למונע שמירה.

פלוגתת הראשונים בחיובי המסלק שמירה * מסקנת האחרונים להלכה
בזה * החילוק בין פורץ גדר למונע הצלה * חיוב הפותח גג אלקטרוני
בשעת הגשם.

פרק ד: חיובי יצירת מזיק ע"י כח אחר ע"י עין אופטית או כרטיס מגנטי.

סתירת דברי הרמב"ם בחיוב מזיק בכח אחר * ישוב הבי"ח וחש"ך * תמיהה
בדברי הש"ך * ביאור דברי הרמב"ן בחיוב יצירת מזיק * דינים העולים
מהרמב"ן והתוספות בזה * שיטת הרשב"א והנפק"מ לדין בהפעלה ע"י
כרטיס או קוד.

פרק ה: פורץ גדר בפני אש של חבירו—חיוב הבעלים מדין הו"ל לסלוקי.

דעת הרמ"א בחיובי בעל החצר כשכרה אחר בור ברשותו * ביאור הגר"א והחזו"א בדעת הרמב"ן * החילוק בין פורץ בכוונה לשלא בכוונה לגבי חיוב הבעלים.

פרק ו: בידקא דמיא בכח שני—אי יש בו חיוב ממונו.

אסו"מ בהדי דאזלי הוי חציו או ממונו * פלוגתת הגרש"ש והנח"ד בגדר חיובו של בעל הדליל * ישוב דברי הפוסקים אהדדי בגדר בידקא דמיא בכח שני.

פרק ז: הניח חפץ להפעלת החיישן ומנע הפסקת פעולתו, ונתקלקל המכשיר.

המאפיל חיישן אי דינו כמסכך גפנו * חיובו מצד מניח גפת בצד הכותל * פלוגתת הראשונים לגבי תשלומין בלא הרחיק.

פרק ח: גדרי חיוב משסה- בהפעלה בגלי קול הגורמת להיזק,

וחיוב משסה בבעל הממון עצמו.

פלוגתת הראשונים בפטור משסה, * החילוק בין משסה למעמיד סולם להנמייה * חיוב בעל הכלב כשבא אחר ושיסה * פלוגתת הפנ"י והגרשז"א כשהמשסה בעל הכלב עצמו.

פרק ט: המשתמש בכח של אחר להזיק.

פלוגתת הראשונים בחמשה ששבו על ספסל אחד * דעת הגר"א והחזו"א * ביאור גדר מזיק בכובדו ללא מעשה.

פרק י: היושב מול החיישן שנהפך למזיק.

החיוב להסתלק כשיודע שיהפוך למזיק * מחיקת השם במים * דברי הגרשז"א בזה * החילוק בין סוגי החיישן לענין חיוב זה.

סיכומי הלכות

מבוא

החיישנים המצויים כיום מתחלקים לכמה סוגי גלאים, ונפרט כמה מהם הנוגעים לנידונינו:

1. גלאי קול

והם המותקנים בעיקר בחנויות נגד גנבים, שבשעה שהזכוכית מתנפצת הד הקול גורם להפעלת החיישן,

2. גלאי מגנט

והם המותקנים בשערי בטחון, המופעלים בהרגשת מתכת שעל גוף האדם,

3. גלאי חום

והוא השימושי ביותר בבתים לאזעקות או מכשירי תאורה או מערכות התראה שסביב הבית, והוא פועל על מדידת גלי אור שהאדם בחומו פולט מגופו, שבשעה שהאדם עובר גלי האינפרא הנפלטים מחומו הטבעי נפגשים בחמרים מסויימים הנמצאים במוליכים שע"ג הלוח, ואז הופכים אלו להיות מוליכים טובים ועי"כ הזרם ממשיך לעבור בלוח.

וכן יש מאלה הפועלים על בסיס שנויי טמפרטורה, דהיינו שהחיישן מרגיש בשנויי הטמפרטורה של גלי החום בשטח שמול העין ומפעילו.

4. קטיעת קרן אור

והם בשימוש בעיקר במעליות, דהיינו שמול החיישן יש "מהזיר אור" וליד החיישן מותקן "תא פוטו" השולח קרני אור אל הצד מנגד ומשם חוזר האור אל החיישן ע"י המחזיר אור, צורת הפעלה זו נקראת "הסרת מונע" משום שגלי האור הנשלחים וחוזרים אל התא כל הזמן אינם נותנים לזרם לעבור בלוח המוליכים שבחיישן, וכשהאדם עובר קוטע הוא את קרן האור ואז ממשיך הזרם לעבור במוליך בהילוכו הטבעי, אמנם יש מאלה שבנויים בצורה הפוכה דהיינו שרק כשגלי האור מאירים על המוליך עובר בו הזרם והאדם בעברו גורם לפתיחת מעגל.

5. טעינת מתח ע"י קבל

והוא בשימוש בעיקר בנורות לילה, ואולי זו השיטה גם בברזים ומכשירי ניגוב ידים, ובהם המתח הזרם עובר דרך קבל האוגר מתח כל הזמן, לידו מותקן "מרוקן המתח" שכ"ז שאינו נותן לקבל להתמלאות לא יעבור הזרם הלאה, וכשמחשיכים עליו לא יכול המרוקן לפעול ואז מתמלא הקבל וזרם עובר והנורה נדלקת,

סיכום:

ב"גלאי חום" יש לראות את האדם העובר בו כפעולה אקטיבית להפעלת החיישן, בעוד ש"בקטיעת קרן אור" אינו אלא גורם, וכל זה נפקותא גדולה לענין גדרי חיוב נזיקין, בהמשך נדון מה היחס בענין זה לקטיעת קרן אור וכן לגלאי קול.

הפעלת מתג חשמלי רגיל לסגירת מעגל זרם אינה נחשבת כעשיית גשר בלבד, וכן פתיחתו לא יחשב כסילוק תרים בלבד, ולא כמו שחשבו חלק מגדולי האחרונים בדורות שעברו דהוי גרמא בלבד⁸. דכבר הוכרע הדבר בארוכה במאורי אש פרק ג' דהוי כעשיית מעשה בגוף החושים מוליכי הזרם, ובעמ' ס"א שם כתב דאף אם אינו מזיז החושים עצמם, משום דפעולת החיבור הוי כתיקון וכמעשה בגוף החושים שהוא עושה את השנים כאחד.

אמנם להבדיל מהאמור גבי חושים המוליכים זרם, הרי בחיישנים סגירת המעגל נעשית בצורה אחרת, ובעוד שבחושים כתב שם במאורי אש דהוי כסתימת מקום הפסקת הפתילה בפתילה אחרת דחשיב כמבעיר בידים, הרי בחיישנים אין כאן השלמת פתילה כלל, אלא ניצול כח של חום טבעי, או גלי קול, או ניצול עצם עמידתו של האדם במקום מסויים להסרת המונע הילוך הזרם, או איפכא, ובכך להשלמת המעגל החשמלי, שזהו המחליף לסגירת מעגל חשמלי רגיל.

וביתר ביאור. הזרם שבחיישנים מופעל באמצעות מבנים של מעגלים משולבים, ומוליכי הזרם שבו אינם מתכתיים, אלא שילוב של חומרים שונים הנקראים מוליכים למחצה, או על מוליך, או מבודדים, באופן שהם כשלעצמם אינם מוליכי זרם. אלא שבפגישתם עם גלי אור, או קול, גורמים לזרימת האלקטרונים כמו בחוט מתכת, ואז נשלם ונסגר המעגל החשמלי. החמור שבהם הנוגע לענייננו הוא מהסוג שפגישתם עם חומו הטבעי של האדם הופכת אותם למוליכי זרם, שבכך נהפך האדם למתג הפעלה.

בכגון אלה יש לדון טובא אי עמידת האדם שם הוי כמעשה בידים להפעלה, או שמא כגרמא בלבד.

⁸ ראה ירחון קול תורה משנת תרצ"ד חוברת א-ב בשם הגררצ"פ פרנק ז"צ. וכן בספר אור חדש להגאון מוהראז"ה מווילנא דף ל"א. וכן בספר מצור דבש סימן י' להרב בן שמעון ראש רבני מצרים. הובאו שיטתם במאורי אש פרק ג'. ועייין גם בשו"ת אבן יקרה ח"ג סימן קס"ח ובמשפטי עוזיאל ח"א סימן י"ט, והאריך בדבריהם ביביע אומר ח"ב סימן כ"ו.

תביעת נזיקין בנזקי החיישנים

בתקופתינו שבו השימוש במיכשור אלקטרוני באמצעות חיישנים מתפשט בכל שטחי החיים, מתרבים גם הנזיקין שע"י החיישנים בשימוש לא נכון. ובכדי לעמוד על גדרי ההיזק בזה. נקדים לפרט דוגמאות מתביעות במקרים של נזקי החיישנים:

תביעה א.

ראובן התאכסן בבית שמעון שבו ברזי מים מופעלים ע"י חיישן דהיינו שכשהמשתמש מניח ידיו מתחת לברז נפתח קילוח המים וכהסתלקו נפסק הקילוח אחר זמן מועט ע"י החיישן, משראובן נטל ידיו בכיור שכח לסלק ספל הנמילה מהכיור. באופן שהספל האפיל על החיישן ולכך לא נפסק קילוח המים גם אחר שנסתלק ראובן מהמקום. ועזב את הבית. מששב שמעון לכוחו לעת ערב ראה את אשר עולל לו ראובן ברשלנותו, ועתה תובע שמעון בשלשה;
 א. כמות המים שהלכה לריק משך כל היום.
 ב. נזקי תנור אפיה שעמד בסמוך, והמים הלחלו לתוכו.
 ג. נזק החיישן עצמו שהתקלקל משימוש לא נכון דהיינו שעבר זמן רב ברצף ואינו עשוי לכך.

תשובה:

חייב על החיישן ועל המים, ופטור על התנור.

תביעה ב.

ראובן היה נוהג לישון בסוכת שמעון בליל החג באחד הלילות היו גשמים מרובים וראובן שנפשו חשקה במצוות סוכה המתין בפתח סוכת שמעון עד שיכלה הגשם ויוכל לכנוס לישון שם אמנם בינתיים נרדם ראובן בפתח הסוכה ושנתעורר אתא בוקר. מכיוון שגג הסוכה פועל ע"י חיישן אלקטרוני דהיינו שכשאדם מתקרב לפתח הסוכה הגג מתרומם וכשאדם יוצא מהסוכה הגג נסגר זאת כדי למנוע ממי הגשמים המרובים באותן מקומות לקלקל את סדיני וקישוטי הסוכה ועתה שראובן נרדם בפתח מול החיישן, גרם שהגג נשאר פתוח כל הלילה. ועתה תובעו שמעון בשתיים;
 א. קלקול סדיני וקישוטי הסוכה ע"י מי הגשמים,
 ב. קלקול החיישן עצמו ע"י המים שנשפכו עליו משפוע גג הסוכה הפתוח.

תשובה

על נזק שנעשה מיד בפתחת הגג חייב, ועל מה שנעשה בהמשך פטור.

תביעה ג.

ראובן שהיה בדרכו לתפילת קבלת שבת הבחין שהשער החשמלי של שכנו שמעון אינו מנותק ובכך לא יוכל שמעון להיכנס לביתו בערב שבת מכיוון שידע ששמעון ממקדימי שבת וכבר נמצא הוא בבית הכנסת, השכיל וכיסה את העין של החיישן במטפחת. בכך נשאר השער פתוח ללא פיקוד אלקטרוני. לאחר זמן התברר ששמעון עזב את ביתו לשבת לרגל שמחה. אולם מכיוון שהשער היה פתוח נגנבה מכוניתו של שמעון מהחניון במשך השבת וכן נגרמו נזקים נוספים בחצרו של שמעון מצד ילדי השכונה שנכנסו שם.

האם חייב ראובן בניזקין ובתשלום המכונית.

תשובה

ראובן פטור דהוי גרמא בלבד.

תביעה ד.

ראובן שעמד בפתח מול החיישן שמקור הזרם היה מופסק. ובא שמעון והפעיל אותו, או שהופעל ע"י שעון, ובכך הפך ראובן להיות חלק ממעגל הזרם. למי מתייחסת פעולת החיישן ותוצאותיו, לראובן או לשמעון או לשניהם יחד.

תשובה

הופעל ע"י שמעון הפעולה מתייחסת אליו בלבד, וע"י שעון יש מחייבים כשידע ראובן מכך.

תביעה ה.

אדם שהשתמש במכשיר הפולט אוויר חם לניגוב ידיים. המופעל ע"י עין אלקטרונית. ומשעזב את המקום שכח מטפחת ע"ג המכשיר מול העין, באופן שהמכשיר לא הפסיק מפעולתו זמן רב והתקלקל.

האם חייב בתשלומין.

תשובה

המניח להפעלה ושכחו חייב, והשוכח משהופעל כבר פטור.

תביעה ו.

חיישן ממטרה המותקן להרחקת בע"ח מהגינה. והתקרב בעל חי והופעל החיישן והתזז מים גם על עוברים ושבים, ונמנפו בנדיהם, האם חייב בעל החיישן בנזק.

תשובה

אי שכיחי אינשי חייב כאסו"מ שהניחן בראש גגו, ואם לאו פטור.

פרק א

הגדרת גירי דיליה בסגירת מעגל חשמלי

בטרם נדון בגדרי חיוב ההפעלה בסגירת מעגל ע"י החיישנים, מן הראוי להקדים ולבאר מה שקדם לן מן הפוסקים בגדרי החיוב של סגירת מעגל חשמלי רגיל.

לבוא אחר סילוק התרים. עוד הביא שם היד רמה תירוץ נוסף לחלק בין אם הלכו המים מיד על האדם לבין שהלכו קודם על הקרקע ועמדן מחמת דבר טבעי דלאו גירי נינהו. ומסיק הרמ"ה דשניהם אמת להלכה ואינו חייב רק במים הראשונים שהלכו מיד.

נמצינו למדים מדברי הרמ"ה דהסרת המונע שכתב אצור מתחתיו ונדחה לצאת הוי גירי דיליה, וזהו דמיון הקשת עם החץ.

ולפיכך כתב באחיעזר ח"ג סימן ס' וז"ל "הרי מבואר מדברי הרמ"ה דאם היה החץ סמוך ממש להתרים אם הסיר התרים זהו גירי דיליה והיה חייב ע"ז כמו בבידקא דמיא, וה"נ אם הסיר הגשר וזרם האלקטרי עובר מיד הרי הוא כמו בידקא דמיא, דמתחברים הזרמים כמו המים. ונראה דזה הוי ככתב ראשון".

והוסיף שם וז"ל "המורם מכל האמור דבחיבור החוטין של אלקטרי, להבעיר בידים, דהוי מלאכת הבערה ממש וגם אם החיבור נעשה בסבוב הכפתור באופן שמאליו יתחברו החוטין דמי

הנה ביד רמ"ה בסוגיא דסנהדרין ע"ז: הקשה על הגמרא שם ד"אמר רב פפא האי מאן כפתיה לחבריה ואשקל עליה בידקא דמיא גירי דידיה נינהו ומחייב". ומאי שנא מסילוק תרים דפטור ד"אמר רבא זרק חץ ותרים בידו ובא אחר ונטלו פטור. דבעידנא דשדייה מיפסק פיסקיה גיריה". ואף שהוא עצמו זרק החץ פטר רבא, וכ"ש הכא שהמים לאו מכוחו קאזלי. ותירץ ביד רמ"ה דבידקא דמיא חשיב כוחו ממש, דהרי בכל חץ לאו מחמת כוחו קאזלי, אלא מחמת דשביק ליתרא של קשת קאזלי גירי ממילא ומחייב עליהו, הכא נמי לא שנא והיינו דקאמר רב פפא גירי דידיה ומחייב. ולא דמיא לזרק חץ ותרים בידו דאילו התם כי סלקיה לתרים מיקמי דנמטי גירא לגבי האי הוא דסלקיה, ולכן פטור דכי סלקיה לאו מידי עביד, מאי אמרת סוף חץ לבוא הא כל סוף הורג לבוא פטור דגרמא בעלמא הוא. אבל הכא דכי סלקיה לעפרא דמכסין בין מיא לדידיה, מיא הוי נגעי בהיאי עפרא גופיה, כי סלקיה לעפר גירי דידיה הוא ולכן חייב עכ"ד. ולהלן מבאר דלכן פטור במים שבכתב שני דהוי גרמא וכדמיון החץ שסוף חץ

ביותר לבידקא דמיא בכח ראשון דחייב משום גירי דיליה".

וכוונתו בזה ע"פ מה שהביא שם באחיעזר לעיל שאמר לו אומן אחד שאפשר להכין מכונה כזו שע"י הסרת הגשר יחזרו החוטין מאליהם ע"י כלי צירוף אחר, ובאופן כזה יהיה החיבור נעשה מאליו. והגם שאין ברור כוונת האומן כיצד נעשה החיבור מאליו, אך הא יש ללמוד מדברי האחיעזר דכל כח של אדם הגורמת בסופו לסגירת מעגל השמלי נחשב מעשה אדם.

ולפיכך יש ללמוד דלא רק בכפתור הגורמת לחיבור החוטים אלא אף בחיישנים הפועלים ע"י מוליכים למחצה העוברים בלוח דקיק, הבנוי בשיטה שכ"ז שאור מאיר ע"ג הלוח אין בכח הזרם לעבור ע"י המוליכים, וכשאור נקטע ע"י האדם העומד שם עובר הזרם ע"ג המוליכים שבלוח, ונמצא שהכח הזרם הראשון שאצור בחוטים כל הזמן הוא כח"ץ, והעומד מסיר המונע שהוא האור שע"ג הלוח שהזרם אצור מתחתיו, והוא בידקא דמיא בכח ראשון. והדברים ק"ו דבציור האומן שבאחיעזר עדיין צריך אחרי הסרת הגשר לכלי צירוף אחר שיחבר החוטים, וכ"ש כאן שאין צריך כלל שום כלי מפני שהזרם האצור פורץ מאליו, והוא ממש כדברי הרמ"ה דמיא הוא נגעי בהדיא עפרא גופיה.

ונפקא מיניה בכל זה לענין נזקין גם בהפעלת חיישנים ע"י "הסרת מונע" דאי

נימא דחשיב כמו בידקא דמיא בכח ראשון הרי דכל התוצאות נחשב ככוחו כל משך זמן ההפעלה וחייב בכל מה שגורם נזק בפעולה זו, אבל אי נימא דהוי בידקא דמיא בכח שני אין כאן כח אדם ופטור מדין אדם המזיק אלא שיש לחייבו כדין אשו משום ממונו או את בעל החיישן מדין ממונו המזיק שחייב בשמירתו, ודבר זה תלוי בסוגי החיישנים וכדלקמן.

ואף שלענין מלאכת שבת מסתפק החזו"א ב"ק סימן י"ד ס"ק י"ב בהסרת המונע בכח שני אי חשיב מעשיו, מ"מ לענין נזקין פשיטא ליה דהוי כאשו של ממונו וכמו שיתבאר כ"ז לקמן.

ומן הראוי להקדים בביאור המציאות של יצירת השמל בכלל, וסגירת מעגלי השמלי בפרט, בכדי לעמוד גם על סגירת מעגלים השמליים באמצעות חיישנים.

הנה סגירת מעגל השמלי אין פירושו כמו שרבים טועים לחשוב שהזרם המיוצר בתחנת הכח עובר אילינו דרך חוטי המתכת, שזה אינו נכון מפני שתחנת הכח איננה מייצרת זרם כלל, אלא שבתחנת הכח מותקן גנרטור שסיבובו במהירות עצומה (כחמישים פעם בשניה) גורם לאלקטרונים שבחוט המתכת לנוע במהירות באופן שהמטען של אלקטרונים ופוטונים הנמצאים בטבע בגוף המתכת יזרמו ויאבדו את משקלם הטבעי וכשזה אינו שוה נוצר

מקור המתח, השני הוא הזורק חץ וחייב בתוצאות.

הוא הדבר והוא הדין לגבי סגירת מעגלים חשמליים באצעות "חיישן". אלא שבעוד שבמתג רגיל הדבר נעשה ביד, הרי בחיישן שחרור החץ נעשה באחד מכוחות האדם שהם כגופו או בהסרת מונע תלוי בסוג החיישן, ויש בזה נפק"מ לדינא וכמו שיתבאר לקמן בנפ"מ היוצאים מפעולות אלו.

ומתבאר להאמור דאף שכתב באחיעזר דמתחברים הזרמים כמו המים, אין לראות את מעבר האלקטרונים בחוט המתכת. כמים העוברים בצינור שבפתיחתם שייך כח ראשון וכח שני, אלא ככח האש ההולך מעצמו. ואף שהוא צריך למקור מתח ולחוט המוליכו הרי גם באש צריך לרוח ועצים שדרכם יוכל לעבור. אלא כל שמטבעו הולך ומזיק זהו אש שחייבה עליו תורה.²

"מתח", ועדיין אין כאן "זרם" (דוגמת היונה שעומדת ע"ג חוט של מתח גבוה ואינה ניזוקה) עד שהאדם ינצל את המתח ע"י הפעלת נורה או מכשיר, ואז נוצר זרם פעיל מכח טבע החוט עצמו כמו באש. והיטיב הגדיר זאת החזו"א במתק לשונו "חיבור חוט החשמל מעורר את כח החשמלי המוטבע בחוט עצמו והוא מההרכבה המזגית שבשורש יצירתו"³.

ולכן מובן שלענין נזקין אין לייחס את ה"גירי" לתחנה המייצרת "מתח" כי אם לאדם ההופך את המתח ל"זרם פעיל". משל למה הדבר דומה, לאדם שמותח ביתר הקשת ומחזיקו, ובא אחר ושחררו ואז נורה החץ דפשיטא דה"גירי" מתייחס להמשחרר ולא להמושך בקשת.

ולפיכך המפעיל מפסק ראשי בשעה שמתג הנורה או המכשיר מופסק ובא אחר והפעילו אף שהראשון קירב את

סיכום פרק א':

א. פעולת הפעלה שנעשית ע"י אדם בסגירת מעגל חשמלי, הוי גירי דיליה לענין התוצאה שנעשתה מפעולה זו.

ב. גם כשנעשתה פעולה זו באחד מהכוחות שבגופו נחשב גיריה דיליה, זולת כהשתמש בכוחות אחרים או ע"י חפץ. וכדיתבאר בפרקים דלקמן.

² מתוך מכתב להגרשז"א במנה"ש סימן י"ב.

³ ועיין לקמן בפרק ו' בביאור החילוק בין מים בכח שני לאש דמונו.

פרק ב

סילוק שמירה אי דינו כעשיית מזיק

יש לעיין בכל הסרת מונע הגורם להיזק מה גדר חיובו, ומצינו בזה כמה דעות וכדנבאר.

המונע מעצמו. ואולם לגבי השני שסילק השמירה יש להסתפק בו אי נחשב כעשיית מזיק.

ומה שיש לעיין בזה מסוגיא דב"ק דאמרינן בנפלה גדר שלא מחמת דליקה דהיה לו לגדרה ולא גדרה דיש בזה חיוב אשו משום ממונו, מה הדין בבא אחר והפיל הגדר שנגד האש. מה החיוב של בעל האש ומה החיוב של מפיל הגדר.

והנה בקה"י ב"ק סימן ב' נתעורר בהא דחוינן מצד אחד דהתורה הטילה על פותח בור דין עשיית מזיק. ומצד שני אמרו בפרק הכונס דפרצוה לסטים פטור וגם הליסטים פטור. ואמרו בירושלמי הובא בתוספות כו: דאפי' הוציאוהו הליסטים בידים פטור כשלא נתכוונו לגזולה. וקשה דהרי סילקו השמירה מהשור. ונדחק שם לבסוף "דדין דסילוק שמירה מיחשב כעשיית מזיק, אינו אלא גזה"כ גבי בור ולא בשאר מזיקין וצ"ע" עכ"ל.

ולהלן באות ב' דרך הקה"י קצת באופן אחר והוא דשאני בור מסילוק תרים,

בסנהדרין עו: "ואמר רבא זרק חיץ ותרים בידו ובא אחר ונטלו ואפילו הוא קדם ונטלו פטור, דבעידניה דשדייה מיפסיק פסקיה גיריה". ואף דרבא איירי שם לענין רציחה, מ"מ גם לענין נזיקין לא נחשב אדם המזיק בסילוק תרים, כמ"ש שם בתוספות בע"א בד"ה בנזקין להדיא דכ"ש בנזקין דפטור, דאף בזרק כלי מראש הגג (שזה גרע מחיץ). לדעת תו' ב"ק יט: פטרינן להמסלק כרים וכסתות שתחתיו. ואף שהתו' כתבו כן למ"ד מצמצם בנזקין פטור, אבל למאן דמחייב דלדידיה הוא כ"ש מרוצה אפשר דגם בסילוק תרים הוי אדם המזיק, כבר העיר זאת המהרש"א שם וכתב דלמאן דמחייב במצמצם בנזיקין נמי אינו אלא מק"ו דרוצה. וא"כ בתרים דליכא ק"ו לחיובי בנזקין דהא ברוצה נמי פטור אית לן למימר דפטור נמי בנזיקין עכ"ד.

והנה בחיישן יש שהוא כהפעלת מתג ובזה כח ההפעלה מתייחס להשני. ויש שהוא כהסרת מונע. ובזה אף דלהאמור אינו נחשב מזיק מיהו יש לראות את ההפעלה כאשו משום ממונו דראשון שיש עליו חיוב לגודרה. אף שנפל

וע"פ יסוד זה מיישב בקה"י קושית הגר"ח בכתבים, דמ"ש אוסו"מ שהניחן בראש גגו ברוח שאינה מצויה, מאש שאחורי הגדר, דהתם אמרינן דכשנפלו מהגג פטור אף שהיה לו פנאי לסלק, כיון שבתחילת עשייתו לא היה עומד להזיק, וא"כ גבי אש גדורה נמי בתחילת עשייתו לא היה עומד להזיק. וע"ז מתייבץ הקה"י דאיירי באש מזקת במקומה אחורי הגדר דנחשב מזיק.

והנה יש להעיר על דברי הקה"י כמה הערות.

א. כמה נקבע דהתרים נחשב לכסוי הניזק ולא לכסוי המזיק, הרי החץ הוא מזיק עצור בכח התרים, וא"כ נהפוך הוא דהתרים מונע מבוא המזיק לניזק, וכסוי הבור מונע מבוא הניזק למזיק.

ב. מה הדין בסילק התרים כשהחץ במעופו, ומיד החזירו וסילקו, דלפי דעת הקה"י כבר הפך החץ למזיק בעת הסילוק, ושוב יהיה התרים כסוי למזיק, ויתחייב המסלק בפעם השניה.

ג. אמאי לא השתמט חד מהפוסקים לאשמעין תנאי עיקרי כזה, בגדר אשו משום ממונו שצריך שיהא מקודם מזיק לדברים שלפנים מהגדר.

ונראה דכל יסודו של הקה"י הוכרח מכח קושייתו דסילוק כרים וכסתות מתחת הכלים הוי כפותח בור ואמאי פטור. ומכח זה חילק בין סילוק כסוי המזיק לכסוי הניזק. אמנם נראה לתרין הקושיא באופן אחר והוא, דהנה הא פשיטא דאין הקרקע עולם נהפך לבור

דבור הוא סילוק הכסוי של המזיק, ותרים הוא סילוק הכסוי של הניזק, ובסילוק כסוי המזיק נחשב כורה בור, ובסילוק הכסוי מהניזק הוי גרמא בלבד. ובוזה הוא שחידשו תוספות בסנהדרין ע"ז. ד"ה בניזקין, דגם אם המסלק תרים הוא זה שזרק החץ פטור, דבזריקת החץ אין כאן מזיק כיון שהתרים קיים, ואין מצרפין שני המעשים יחד זריקת החץ עם סילוק התרים. והוכיחו זה מהגמרא שלהי ביצד הרגל בזרק כלי מראש הגג והיו תחתיו כרים וכסתות דפטור אפילו קדם וסילקן הוא עצמו.

אולם הדבר הקשה ביותר הוא מהגמרא דאמרינן ב"ק כג. גבי אשו דנפלה דליקה בחצירו ונפלה גדר שלא מחמת דליקה דחייב ע"ז משום "שהיה לגודרה ולא גדרה" ונמצא דאף בסילוק תרים דהיינו סילוק הכסוי מהניזק חייב בשעה שיש לו מתחתיו אש. ולא רק כסילוק אלא גם באי גדירה בלבד חייב, כיון שחייב בשמירת האש. אף שביצירתו לא נחשב מזיק כיון שהיה גדור, מ"מ כיון שאח"כ בנפילת הגדר הפך למזיק חייב לגדרה, וא"כ ה"נ נימא בזרק חץ כיון שבשעת סילוק התרים הופך החץ למזיק מתחייב בגדירתו. ומכח קושיא זו כתב שם בקה"י אות ד' דצ"ל "דמיירי בכה"ג שגם בשעת עשייתו היה ראוי להזיק עכ"פ לדברים שלפנים מהגדר וחל בשעת עשיית האש שם מזיק, ונדון בכה"ג כממונו. אבל אילו לא היה ראוי להזיק כלל ודאי היה פטור אפי" כשיכול לגדור בעדו ע"י התרים שלא יזיק ולא גדר" עכ"ל.

שו"מ כדברי בחידושי הגרש"ש ב"ק סימן ד' וז"ל "וכל היוזק שנעשה ע"י אדם בכוונה שהבחירה בידו אם להזיק או לחדול בכה"ג אין חייב בעל הבור על עשיית הבור או האש וכו', דרק לענין היוזק הנעשה ע"י הטבע השבינן שהכנת הבור והאש הוא כשותף בהזיק, אבל לא לענין היוזק הנעשה ע"י בחירה של אדם בן דעה".

ואף דאכתי יש לחלק דשאני בור פתוח שמייחסים את מעשה ההזיק להזורק בלבד, כיון שמיד בזריקתו הוי מזיק באמצעות הבור, משא"כ בזורק לבור מכוסה שאכתי אין שם מזיק עליו בזריקתו כי אם אח"כ בסילוק הכסוי, ואז כבר אינו בבחירתו להזיק או לחדול. מ"מ נראה דאפשר דאין הדבר כן, אלא דהתורה לא חייבה בו לגבי הנזק אליו בכוונת בעל בחירה, ואינו תלוי אם יצא מידו בכוונת היוזק או לא רק כיון דיצא ממנו בכוונת זריקה פטור בעל הבור. שלכן אף אם יכרה איש בור למול דבר הנזרק ע"י בעל בחירה בכוונה פטור מדין גרמא, שהרי כל בור הוא גרמא אלא שהידשה תורה דין בור לחייב הכורה והפותח. ובדבר הנזרק לא חידשה התורה.

שוב נראה ליישב קושית הקה"י באופן פשוט יותר ע"פ מ"ש הגרש"ז זצ"ל במאורי אש פרק ג' (עמ' ס"א) להסביר טעמיה דשמואל דקיי"ל כוותיה דבור שחייבה עליו תורה להבלו וכ"ש לחבטו,

מחמת זריקת הכלים, דתכונת בור הוא שהוא הגורם להנופל ליפול בתוכו, אבל כשאדם מפיל שור לבור כתבו התו"ב ב"ק ו. ד"ה לאתווי, דבזה אנו מייחסים את כל מעשה ההזיק להאדם. אף שהשתמש בבור כדי להזיק. ולכן אפשר דאם דחף אדם בהמה ממקום גבוה ונתגלגלה למקום נמוך ששם הבור מכוסה, ובא אחר וגילה הבור, פטור הפותח אף שהוא בעל הבור, כיון שכל ההזיק מתייחס להמגלגל שהוא אדם בכוונה. ואף שהמגלגל פטור כיון שעדיין בדחיפתו היה הבור מכוסה, מ"מ גם בעל הבור פטור כיון דאין חיוב בור באופן זה. והרי זה ככופף קמתו של חבירו בפני הדליקה ושוויה טמון באש דפטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים, שגם היוזק לחבירו.

ולכן המסלק כרים וכסתות מתחת הכלים שבאוויר, אין לחייבו משום כורה או פותח בור, כיון שהפעולה מתייחסת להזורק. אלא שגם את הזורק א"א לחייב כיון דבשעת זריקתו עדיין הכו"כ תחתיו, לא יחשב מזיק. ואפשר דגם המניח אבן לכסות הכרים וכסתות אין דינו ככורה בור מהאי טעמא.

ואינו דומה להא דכתב החזו"א ב"ק סי' ה' סק"ז בדברי רש"י ב"ק נ"ג. לחד פירושא דחייב בעל הבור כשהפיל להבור ע"י גרמא, כיון שהתם כבר יש בור בשעה שגורם להפילו, משא"כ הכא בשעת זריקתו לא היה בור כלל]

תורה שגם זה נחשב מעשה בגוף הקרקע, משא"כ תרים דל"ה חלק מגוף הבור, הוי רק גרמא בסילוקו.

ואם כנים אנחנו בזה נתיישבה הקושיא מסילוק כו"כ נגד זריקת הכלי דלא השיב כפותה בור. וכן לא נצטרך לחלק בין סילוק כסוי מהמזיק לבין כסוי מהניזק. ומוכן ג"כ אמאי לא השיב סילוק תרים מנגד החץ כפתיחת בור. וכדמשמע מהתוספות דסנהדרין ע"ז דפטור בזה, וכן א"צ לחדש דאשו משום ממונו הוא רק בתנאי שהיה כבר מזיק אהורי הגדר, אלא דאף ללא זה הייב מסלק הגדר או זה שחייב לגדרה, כיון דיש כאן אש שהוא שם מזיק וחל עליו חיוב גדרה. משא"כ בדבר שאין עליו שם בור מחמת עצמו אלא שמחמת כח הגזרק נוצר המזיק אין מחוייב בגדירתה.

וכן יש ליישב קושית הגר"ח שהובא שם בקה"י מאסו"מ שנפלו ברוח שאין מצוייה, ולא סילק השברים שלמטה שפטור ומ"ש מאש דממונו דחייב מחמת שלא גדרה. והתירוץ בזה דבור שנעשה מאליו ברוח שא"מ לא מקרי בור לחייבו בכיסוייה, ולא הוי כאש דעצם מציאותה מחייבת גדירתה.

המורם מהנ"ל דאין לחייב את הפורץ גדר בפני האש מדין עשיית מזיק. אלא שיש לדון לחייבו מדין גרמי של אש דממונו, וכדלקמן בפרק הבא. וכן יש לדון על בעל האש לחייבו משנודע לו מדין הו"ל לסלוקי ובוה נדון בפרק ה'.

וה"ל "וצ"ע דבשלמא הבלא קעביד מעשה בידים דמעיקרא לא היה חלל זה שאין בו רוח ועכשיו עשה הוא בחפירתו חלל הבור שיש בו כדי להמית, אבל לענין חבטא מ"ט דפליג אדרב דס"ל להבלו ולא לחבטו משום דקרקע עולם הזיקתו וכתבו הראשונים הטעם משום דבחבט לא עשה מעשה כלל דהא גם מעיקרא היה חבט זה אלא שהיה מכוסה בעפר וא"כ הוי עפר זה כתרים בפני מקום החבט שהוא קרקעית הבור וזה שחפר את הבור הוי רק כנעל את התרים מפני החץ דפטור משום דהוי רק גרמא וא"כ מ"ט דשמואל דחולק, וע"כ צ"ל דסובר שמואל דכיון שכל הקרקע מחוברת יחד אין הקרקע העליונה נחשבת רק כתרים אלא הוי כחלק מהקרקע התחתונה שהוא החבט והוצאת העפר מהבור מקרי מעשה בקרקעית הבור והוי גם החבט מעשה דידיה, דכיון שהתקלה נעשית מיד חייב כאילו עשאה הוא" עכ"ל.

ולפי יסוד דהגרשו"א דהטעם דעפר העליון לא נחשב כסילוק תרים בלבד, "משום דכל הקרקע מחוברת יחד אין הקרקע העליונה נחשבת רק כתרים" ולכן "הוצאת העפר מהבור מקרי מעשה בקרקעית הבור" נמצא דבסילוק כו"כ לא נחשב מעשה בגוף הקרקע דהרי זה הוי רק כתרים, והן אמת דכסוי הבור נחשב מעשה בגוף הקרקע והו משום שהכסוי לבור הוי חלק מהבור והידיעה

סיכום פרק ב'
המסלק שמירה מחפץ, ובא מזיק והיזיקו, אין המסלק נחשב כעושה מזיק, אלא כגרמא בלבד.

פרק ג

סילוק שמירה חיובו מדינא דגרמי, וההבדל בין סילוק שמירה למונע שמירה

עד כה היה דברינו שאין לחייב המסלק שמירה מממון חבירו מדין עשיית מזיק. אולם עתה נבא העיין האם יש לחייבו מדינא דגרמי שגרם היזק לממון חבירו ע"י סילוק השמירה ממנו.

והנה המחבר בסי' שפ"ו פסק דהמסלק כו"כ חייב, והרמ"א פטרו מטעם דהוי גרמא בעלמא, והש"ך שם ס"ק י"ח כתב דהרבה פוסקים כהרמ"א, וכן דעת מהרש"ל וכן עיקר.

ולכאורה יש לדמות דין "סילוק המציל" לפורץ גדר בריא בפני בהמת חבירו ונאבדה הבהמה שנחלקו בו הראשונים בטור סימן שצ"ו דדעת הרמ"ה דחייב על הבהמה, ודעת הרא"ש דפטור. (והעירני ידידי הגר"א בוטרמן שליט"א דהרמ"ה לשיטתו בטור סי' קנ"ז דמחייב בהזיקות של גנבים לאחד שהיה לו לגדור והרא"ש לשיטתו דפטור, ובביאור הגר"א שם רמז לזה, ובדעת הרא"ש כתב דלגבי חיוב בניזקין על הגניבות כשהיה לו לגדור אפילו גרמא לא הוי, ובחות יאיר סימן ר"ד תמה על המחבר שלא הזכיר כלום מאבידת הבהמה. ומעתה נראה האם הפוטרים בסילוק כו"כ המה הפוטרים בפורץ גדר, וכן איפכא.

והנה הרא"ש דפטר בסילוק כו"כ פוטר גם בפורץ גדר. ובדעת הרמב"ם שמחייב

והנה כמה שבא דברינו לעיל במסלק כרים וכסתות מתחת לכלים הנזרקים. שאין בו חיוב פותח בור. יש פלוגתת ראשונים אי יש לחייבו מדינא דגרמי.

דדעת התוספות (ב"ק כו: ד"ה קדם וסילקו) והרא"ש דל"ה אלא גרמא ופטור ודעת הרמב"ן והרמב"ם דהמסלק חייב מדינא דגרמי, ומבאר הרמב"ן בקונטרס דינא דגרמי שזו היא גם דעת הר"ף שכתב שם דלית הלכתה כרבה. וסברת התוספות מבואר במאירי שאין זה דומה לשורף שמר שהוא עושה מעשה המפסיד וכל שהוא עושה מעשה כגון שורף שמרותיו או מראה דינר לשלחני וכיוצא באלו הוא בכלל דינא דגרמי וחייב. אבל בזו אינו עושה מעשה המפסיד אלא שמסלק את המציל וכל שהוא כן אינו בכלל דינא דגרמי אלא גרמא בניזקין בלבד, שהוא פטור ע"כ.

ולפ"ז מתבאר לן פלוגתת הראשונים אי "סילוק המציל" הוי בכלל דינא דגרמי לחייבו כעושה מעשה. (ויש להוסיף בזה דהרמב"ן לשיטתו דהפורץ גדר בריא בפני בהמת חבירו חייב על אבידת הבהמה ולקמן נדון בזה).

דהוי גרמא בלבד. ולעת עתה לא ידעתי ישוב לקושיא זו.

והנה לדינא בפורץ גדר אחרי שהמרשד"ם והחוי פוטרין צ"ע כיצד נדון בזה, ובתהלה לדוד כתב דהואיל והרמ"ה והמ"מ בשם אחרונים והרא"ה ס"ל דחייב, וגם מהרש"ל פסק בן לדינא, לכן דין זה צ"ע לדינא.

אמנם אף דנימא בדינא דפורץ גדר לחייב, ואף דנימא דכן הדין בסילוק כו"כ, ונרצה מכת זה לחייב הפותח דלת ע"י החיישן, או המניה מטפחת לכסות עין החיישן ובכך נשאר השער פתוח, אכתי יש לחלק בין הדינים. דהנה הא פשיטא דבזרק כלי ע"ג קרקע ובא אחר ורוצה להניח כו"כ, ובא אחד ומנעו שלא יניח, אין לחייבו כמסלק כו"כ, כיון שאינו "מסלק המציל" אלא "מונע המציל" מלהציל. וכן כתב בבניאור המשפט על הרמב"ן (להגרא"י ברזל) והוכיח זאת מהא דכתב הרמב"ן דהמונע העדים מלהעיד או דצייר פומא דסהדי פטור מלשלם, כיון שאינו אלא גמילות חסד והוא מנעם מעשות חסד, ואין מן הדין לחייב מונע הצלה וההיזק בא ממילא.

ואף בדין יש לחלק ולומר דאף אם נימא דהפותח ע"י החיישן הוי כפורץ גדר וכו', אמנם המעכב ע"י החיישן דהיינו שהשער פתוח, והשם מטפחת

שם נראה מהגר"א שדעתו שחייב על הבהמה. והרמב"ן דמחייב בסילוק כו"כ מחייב גם בפורץ גדר. וברמ"א בס"י שצ"ו נחלקו הדעות שאחר שכתב "וי"א דאינו חייב בנזקי הבהמה א"כ הכישה והזמינה לנזק וכן עיקר" הוסיף "וי"א דאפי' על הבהמה עצמה אינו חייב אם נאבדה" ובביאור הגר"א סק"י פירש דברי הרמ"א בדעה א' שס"ל לחייב על אבידת הבהמה, וכתב "וכן פסק הרב". ולפ"ז יש לפסוק דחייב, אולם בחות יאיר שם כתב דלא מצא מאן דמחייב זולת הרמ"ה שבטור. וא"א להוציא ממון ע"פ דעת יחיד. וסובר שם דאפילו תפיסה ל"מ בזה. גם הרשד"ם ס"י שס"ה המצויין בש"ך סובר דלהלכה למעשה יש לפטור כדעת רי"ף ורש"י ובעלי התוספות.

אמנם דעת מהרש"ל ביש"ש ב"ק פ"ו סימן ד' לפסוק דחייב, וכתב שם "ואין זה גרמא מאחר שעביד בידים ופרץ הגדר ושמירת הבהמה תלויה בה הוי מזיק בידים"

ומעתה צ"ע טובא למה שאמרנו שדין "סילוק המציל" בשני הדינים שווה דהיינו בסילוק כו"כ ופורץ גדר ונאבדה הבהמה שלכן הרמב"ם והרמב"ן מחייבין בשניהם, והרא"ש פוטר בשניהם, א"כ יקשה דעת המהרש"ל שסובר בפורץ גדר לחייבו ובסילוק כו"כ לפטרו. וכן דעת הרמ"א שסובר אליבא דהגר"א בפורץ גדר לחייב, ובסילוק כו"כ כתב

לה". והרי מוכרח בדבריו בדבר שאין ברור שתצא ל"ה גרמי ופטור.

תבוא לדינא

דלא מבעי במניה ממפתח על החיישן בשעה שהשער פתוח, ומתוך זה נגרמו היזיקות לבעה"ב אף באופן ישיר כגון שנתגלגלו הפצים מרה"ר לתוך הצירו והזיקוהו, דפטור המניה מטעם דהוי כמניעת הצלה בלבד, אלא אף בפתח השער בידיים לגבי הדברים שנגנבו הוי גרמא.

אולם לגבי החפצים שניזוקו בשעת פתיחתו ממש דהוי בגדר "סילוק המציל" תלוי בפלוגתת הפוסקים, ולכן הפותח נג סוכה אלקטרוני בשעת הגשם ע"י עמידתו מול החיישן הוי כמסלק המציל בידיים, והייב לדעת המחבר. ולהרמ"א וש"ך פטור. אלא שיש לחלק בין סילוק כו"כ מכנגד הנזרק לגשם היורד, דאף דברגע הראשון הוי כמסלק המציל ע"י פתיחת הגג אמנם אח"כ לגבי הגשם הנמשך אחר זמן הוי רק כמונע המציל, דע"י עמידתו שם מונע הגג מלהיסגר, ואף דמיא בעיבא מוכנים לרדת לא מסתבר לומר שרואין כל הגשם כשפיכה אחת.

ע"ג מונע מלהיסגר הדלת מעצמה. וכן כששם הפין במפתן השער שעיי"כ לא נסגר השער, ועי"ז נאבדה הבהמה, ה"ז רק כמונע הצלה בלבד, שאין בזה חיוב מדינא דגרמי. ובוה לכו"ע הוי גרמא בלבד.

עוד נפק"מ אף בפתח שער ביד ממש ובא גנב וגנב המכונית מהחניון, יש לפטור הפותח דשאני בהמה שנחשב כמסלק הדבר ששמירת הבהמה תלוי בה, ובוה נחשב הבהמה כאבודה. משא"כ כשצריך עדיין לבעל בחירה שיוציאו, הוי כבא אחר ושברה במקל דבוה נחשב הראשון כגרמא בלבד דלא נשבר מכת זריקתו.

ולכן אף להמחייבים בפורץ גדר בפני בהמת חבירו, במכונית פטרי שאין זה מכוהו. ודבר זה א"צ לפנים, שהרי הרמב"ן עצמו (בקונ' דד"ג) מבאר דעת הפוטרים בפורץ גדר בריא מאבירת הבהמה, משום דמצי אמר ליה מי יימר דנפקא ואת"ל דנפקא מי יימר דאבדה דילמא משכח לה ולא ברי היזיקא" אלא שהוא עצמו מחייב מטעם "שבשעה שפורץ יצאת מרשות בעלים והם גרמו

סיכום פרק ג'

- א. פורץ גדר בפני בהמת חבירו ויצתה הבהמה ונאבדה צ"ע לדינא.
- ב. אולם המונע שער השמלי מלהיסגר אוטומטית, אף שעושה בידיים ולא ע"י חיישן ועי"ז נגנבה מכונית או שאר היזק, הוי גרמא בעלמא ופטור.
- ג. פורץ שער חצר חבירו ובאו גנבים ונגבו פטור מדיני אדם.
- ד. הפותח גג או שער ע"י חיישן, ונגרם היזק תיכף בפתיחתו. ע"י מים או מזיק אחר שעומד אחורי השער (באופן דל"ה כבידקא דמיא), פלוגתת הפוסקים ולדינא פטור.

פרק ד

חוב יצירת המזיק ע"י כח אחר ע"י כרטיס אופטי או כרטיס מגנטי

המניה כרטיס מיוחד אל מול צג מזהה שבו עין אופטית שבראותה את הכרטיס נפתח הדלת, או ע"י כרטיס מגנטי. וגרם היוק ע"י פעולת ההפעלה, האם הוי מזיק או גרמא בלבד.

ואין נזק זה בא מכח מזיק עצמו. ובכסף משנה שם בכ"ל נז"מ כתב על הה"מ שכל מה שכתב קושטא הוא ומה שהוקשה לו מהל' שכנים מתוך לשון רבנו עצמו הוא מתיישב שהרי כתב שם שאין זה נזק הבא מכח מזיק עצמו ואילו במלבה הנזק בא מכח המזיק עצמו שהוא מלבה. ע"כ.

וכן תירץ גם בבית יוסף דשאני התם שאין הנזק בא מכח המזיק עצמו אלא שהרוח שהוליכה המוץ או העפר היא הגורמת היוק. משא"כ בליבה שזה כוחו בסיוע הרוח חייב. והש"ך בסי' תי"ח סק"ד דוחה תירוץ זה, וכתב על דברי הב"י וז"ל "ומה שתירץ הב"י בזה שאין הנזק בא מכחו הוא דוחק דהא כיון שבהכאתו הולך העפר דומה לליבה שבלבתו הולך האש" ולכן תירץ הש"ך לחלק ע"פ הרמב"ן שכתב בקונטרס דיני גרמי שלו דברקתא הרוח מוליכו הפך מכחו שכוונתו להפיל עפר לארץ ולא שילך למרחוק משא"כ באש שהרוח מסייע למה שכונתו שילך האש ומסיים הש"ך שם "ואולי גם כוונת הב"י לזה",

א.

כתב הרמב"ם בפ"ד מה"ל נז"מ הל"ז "ליבה וליבתו הרוח חייב שהרי הוא גרם, וכל הגורם להזיק משלם נזק שלם מן היפה שבנכסיו כשאר כל המזיקין". ובהשגות שם "א"א ואיך לא הפליג כמו שמפליג בברייתא אם יש בלבוי כדי ללבותו חייב ואם לא פטור".

והמ"מ שם רצה לתרץ שהרמב"ם כאחד מן האקימתות שם בסוגיא דב"ק ס. דהא דפטור איירי או כאביי דליבתה רוח מצד אחר או כרבא דליבתה הרוח ברוח שאינה מצויה או כר' זירא דצמרא צמורי ולא הרוח ממש ובכל אלו צריך שיהא בלבוי לבד כדי ללבותה ולא כרב אשי שסובר שם שגרמא הווי וגרמא בניזיקין פטור בכל גוונא, אלא שהקשה מדברי הרמב"ם בפ"א מהל' שכנים הל"ב שכתב שם כרב אשי לגבי הרחקת גזיקין דרקתא וז"ל "אע"פ שהוא חייב להרחיק כל כך אם הוליכה הרוח המצויה המוץ ואת העפר והזיקה בהן פטור מלשלם שהרוח הוא שסייע אותו

הוא דמדעתו ורצונו לא אזיל" אולם ברמב"ן לא נזכר כלל דתלוי בכוונתו, כי אם הפך מכחו או לא,

ג.

ואעתיק קצת מדבריו שבקונטרס דינא דגרמי בכדי לעמוד עליהם, וז"ל שם "ודקא קשיא לן מאי שנא מאבנו וסכינו ומשאו שהניחן בראש גגו ונפלו ברוח מצויה שחייב לשלם, שמעתא הכי מיפרשא, דכי הוּו נפצי אינהו כיתנא כדי להוציא ממנו רקתא היו חובטין הפשתן כדי שיפול הרקתא לארץ, ואלו נפלה הרקתא לארץ שוב אין הרוח מזויה ממקומה מפני שהיא דקה [ונדושה] מעצמה והדבר ידוע, ומפני שכחו כחוש שהרקתא קלה ביותר הרוח באה ומוליכה למקום רחוק ומזקת, הרי שלא הלכה מכחו כלום ולא סייע הוא בהולכת הרוח אלא אדרבה אם הלכה מכחו היתה נופלת לארץ ולא היה הרוח מזויה כלל, נמצא שזה ההיזק הרוח בראו מעיקרו אלא שהוא גרם לרוח שיבא עליה ויזיז, שאם לא נפץ הפשתן לא היתה הרוח מזקת, ולפיכך קראוהו גרמא בניזקין, ומיהו גרמא דגיריה הוא כיון שמאותה שעה הרוח מזומנת להוליכה והוא גורם עיקרה אע"פ שבהולכה אינו מסייע, ולא דמי לאבנו וסכינו ומשאו, דהתם כיון שהניחן בראש גגו אש הם והרוח מולכת אותם יותר רחוק ומקרבת אותם אצל הניזק יותר ממנו, כמו מדליק אש והרוח מוליכתו לגדישו של חברו שהוא חייב, שהרי הרוח מוליכתו כפי כחו ואינה

ומבאר הש"ך דהרמב"ם לשיטתו דמחייב בדינא דגרמי, ומה שפטר בהל' שכנים הוא מטעם אחר שסובר כהרמב"ן שכתב בדד"ג שלו, דכיון שהולך היפך מכחו שכוונתו שיפול לארץ, הרי זה לא מכחו, משא"כ בליבה שהולך ע"י הרוח למקום שכוונת המלכה שילך. ולא דמי לעפר שבפי"א שהולך הפך מכחו שכוונתו להפיל העפר לארץ ולא שילך למרחוק, משא"כ אש שהרוח מסייע למה שכוונתו שילך האש".

ב.

ונראה מדבריו שתלה לה עיקר בכוונתו, שלפ"ז נראה דגם אם ילך העפר באותו הרוח ולא היפך מכחו לא יהא חייב, אם ברור הוא שאינו רוצה בכך, וכן יש לדייק ממה שהוסיף הש"ך בהמשך דבריו וז"ל "דהתם ליכא גרמא כלל משום דלא ניהא ליה במה שהעפר הולך למרחוק, והיינו בכלל מה דמשני התם בגמרא, הכא לא ניהא ליה דליזל אבל בליבה וליבתו הרוח ניהא ליה דליזל" עכ"ל.

אמנם תימה הוא לי דאע"פ שבראב"ן שהעתיקו הש"ך שם נראה להדיא שתלוי בכוונתו שכתב וז"ל "ומשני התם ניהא ליה דליזל כלומר בין זורה בין גץ ניהא ליה דליזלו מרחוק ולא יפלו תחתם, אבל רקתא לא ניהא ליה דליזל אלא שיפול תחתיו, וכי אזיל לאו גיריה

מוליכתו למקום אחר הפך מכחו כמו שפירשתי ברקתא" עכ"ל.

והוינן מדבריו הקדושים שלא הזכיר כלל מכוונת המנפץ, אלא רק מכה היוצר את המזיק ברגע שנברא. ולכן מדגיש "נמצא שזה ההיזק הרוח בראו מעיקרו" והיינו שהמזיק נברא ע"י הרוח בלבד, כיון שקודם לא היה כאן מזיק כלל. משא"כ בדבר שהמזיק נברא קודם ע"י האדם והרוח ממשיך את המזיק למקום אחר בזה הוא שחייב.

ובהמשך הדברים מפרש ג"כ דברי הגמרא וז"ל "התם ניחא ליה דליזיל והוא מכה בפטיש כדי שילך והרוח מוליכתו יותר רחוק ולא בהפך מכחו, ודמי לאש שלבה והרוח הוליכה לגדיש שחייב הואיל ואין הרוח עושה דבר מעצמו בהפך מכחו אלא מסייע למה שעשה הוא, אבל ברקתא לא ניחא ליה דליזיל והוא חובט הפשתן להפיל הרקתא לארץ והרוח מוליכה הפך מכחו, נמצא שאינו מסייע בהליכתה אלא גורם הוא לה ולפיכך אינה דומה לבקעת, והדבר נכון וברור לכל בעלי דעת" עכ"ל.

הרי שפירש הרמב"ן דברי הגמרא "ניחא לי דליזיל" שלא מטעם כוונה וכהראב"ן, אלא כדי שילך והרוח מוליכתו באותו הצד. וב"לא ניחא ליה דליזיל" פירש שהוא אינו מסייע בהליכה כיון שהוא חובט להפיל לארץ והרוח מוליכה היפך מכחו.

ותמה אקרא שהש"ך כתב שאולי הב"י כיון לדבריו. והיינו שהב"י תירץ שבלילה זה מכחו משא"כ ברקתא שאינה מכחו. ולכאורה דברי הב"י הן הן הדברים שכתב הרמב"ן שתלוי ברגע בריאת המזיק אם הוא מכוחו או לא. ולא בכוונה תליא מילתא.

גם במהרש"ל שעליו כתב הש"ך שפירש כמותו לא נזכר כוונה כלל. רק כדפירשנו בדברי הרמב"ן וז"ל המהרש"ל בס"י כ"ד "נמצא שזה ההיזק היה כאילו הרוח בראו מעיקרא", והיינו דיצירת המזיק מתייחס לרוח ולא לאדם.

וכוונת הרמב"ן שכתב ניחא ליה ולא ניחא ליה הינו בצורת ההכאה בלבד וטעמו בגדר יצרת המזיק המחייב את יוצרו הוא רק אם אופן היצירה נעשית ברוח אדם ובאותה שעה שם מזיק עליו, משא"כ שכוחו פסק לפני שנוצר שם מזיק שהרי בכח הפלתו לארץ אין שם מזיק, אף שכוונת האדם שאח"כ יבא הרוח ויהפכנו למזיק אין מחייבין לאדם על כונתו כי אם על מעשיו.

נמצא דלפי הרמב"ן, אדם שעושה היזק בסיוע כח מהכוחות הטבעיים הרי זה מזיק בגרמי שחייב על הזיקו, וכלשון הרמב"ם שם בהל' נז"מ "שהרי הוא גרם וכל הגורם להזיק משלם". אלא שאם פסק כח האדם וכה אחר הוא שיוצר מזיק לאחר שפסקה פעולת האדם, אין זה ההזיק מתייחס להאדם אלא כעין גרמא בלבד, שאם אמנם יש בו דין

מהנז"מ דאף בלא איכפת ליה פטור, ולכן הקשה על הש"ך שייחס פירוש הרמב"ן לרמב"ם דאילו לרמב"ן צריך דוקא שלא ירצה במעופו ולרמב"ם אף רק בלא איכפת ליה פטור.

אמנם הביא שם את הנר"א שכתב ג"כ כהש"ך והוסיף דכן היא שיטת הרמב"ם דגרמי אינו חייב אלא במתכוין. ומסקנת האבה"ז שם שיש לחלק בין חיוב של אדם המזיק לחיוב של אשו בין שהוא משום ממונו ובין שהוא חציו. דבאדם המזיק מתחייב אף בלא ניהא ליה דליוזיל וכמו שזורק אבן ולא ניהא דליוזיל דודאי חייב, וזהו החיוב בגין היוצא מתחת הפטיש, אבל במקום שאין עושה בכוחו אין מתחייב על מעשה הרוח, דלחייבו משום אש צריך שיהא בעל האש וכדכתיב המבעיר את הבערה, ובעינין שיעשה בעצמו מעשה ההבערה, עיי"ש.

ו.

והנה מדברי התוספות ב"ב נו. ד"ה זיקא, עולה הגדרה אחרת מהרמב"ן והוא, דכל שיש שותף בשעת יצירת המזיק אין האדם מתחייב על הזיקו, שכן תרצו התוספות לחלק בין רקתא מדין אסו"מ שהניחן בראש גגו, דהתם אין לו שותף ביצירת האש משא"כ ברקתא, אין עושה לבדו כל עיקר אלא ע"י הרוח דאי לאו רוח לא הוה רקתא אזלא כל עיקר ודמי לליבה וליכתה הרוח דפטור, וכן פירש החזו"א ב"ב ס' י' ס"ק א' בכוונת דבריהם וז"ל "דכל שהכין האדם

הרחקה כדי שלא יזיק אבל אין בו דין תשלומין.

ד.

ובזה יתורץ מה שהקשה הנתיבות בסימן קנ"ה ס"ק י"ח על תירוץ הש"ך הנ"ל וז"ל "אינו מובן במה הטעם הוא זה שהולך היפך מכוונתיו ולהוי כאבנו וסכינו שהניה בראש גגו שכונתו לא היה רק שיונה שם ואפ"ה חייב וכשהיזקן ברוח מצויה" ולמאי דאמרן מיושב דאין הדבר תלוי בכוונה כלל אלא בצורת פעולת האדם בשעת יצירת ההיזק וצורת הפעולה קובע את כוונתו ולכן כשמניה אבנו וסכינו בראש גגו במקום ששולט רוח מצויה.

ה.

ויש לחקור לדעת הרמב"ן דסיבת הפטור ברקתא הוא משום דאזיל "הפך מכוחו", האם הוא בדוקא שאינו רוצה שילך בכיון הרוח או דסגי שלא איכפת ליה לאן ילך, ורק כשרוצה שילך לכיון הרוח חייב. והנה ברבינו גרשם כתב על תירוץ הגמרא "הכא לא ניהא ליה דליוזיל" "דהוא צריך נמי לרקתא לצורך שום דבר". ולפ"ז דוקא בצריך לרקתא שאינו רוצה שהרוח יטלנו אבל בלא איכפת ליה יהיה חייב.

אולם ברמב"ם בפ"א מהל' שכנים כתב בה"א "או מלאכה שיש בה אבק ועפר" ובה"ב "אם הוליכה הרוח מצויה המוין או העפר", והלא בעפר אין צריך לה לשום דבר, ודייק מכך באבה"ז פי"ד

הנזק דאז הוי אדם המזיק בשעת הנזק. משא"כ החיוב מטעם ממנו חיובו הוא על יצירת המזיק בלבד. בעשיית מזיק לא מצינו שיתחייב אם עשה את המזיק ע"י גרמא ולכן ברקתא שחיובו מטעם ממנו שהרי פסק כוחו ובוזה לא חייב בעשיית המזיק בגרמא, משא"כ בליבה וליבתה הרוח שהחיוב על עשיית הנזק בזה חייב אף ע"י גרמא כיוון שאדם המזיק, עכ"ד.

המתבאר מדבריו דאין לחייב אדם על יצירת מזיק בלבד כי אם כאשר הנזק חציו דהוי כוחו בשעת הנזק, ואז חייב גם כשהנזק ע"י גרמא.

ומיהו אף לדבריו צריך לבאר דהוא דמחייבין באסו"מ שהניחן בראש גנו ולא חשבינו ליה בעשיית מזיק ע"י גרמא משום דאסו"מ חשיב מזיק מוכן ולא כיצירת מזיק וכמ"ש בתו' הנ"ל ב"ב כו, משא"כ ברקתא דהוה עתה יצירת המזיק ונעשה ע"י גרמא,

ה.

ויש לעיין מה הדין באחד שהניח גשר המשמש מעבר למזיק הבא מכוח עצמו. ולכאורה אין זה דומה לאסו"מ שהניח בראש גנו דהתם המזיק בא מכוח האדם שהניחן ודומה יותר להא דמרחתיקין סולם מן השוכך דנחשב גרמא דגירי לגבי חיוב הרחקה והתם הרי הנמייה קופצת מעצמו. וע"ש בחזו"א ב"ב סימן י' ס"ק א' שהקשה למה חשיב גירי דיליה ותירין שהנמייה חשיב באש מוכן או

מזיק שיכול לילך ברו"מ ולהזיק זה תולדות אש, וזהו אחד הנזיקין שחייבה עליו תורה, וכי פליגי הכא אמוראי אליבא דר"י ברקתא שבתחילה אין האדם עושה בעצמו את המזיק אלא הרוח משתתף עמו לעשותו מזיק, ואין הרוח עוקר מן הארץ אלא בהשתתפות הכאת האדם, ובוזה לענין נזיקין ודאי פטור, ע"כ,

ז.

והנה הא פשיטא דהיכא שהאדם יצר מזיק ע"י גרמא, וכגון שהניח אסו"מ בראש גנו ע"י גרמא אינו חייב על הזיקן, אלא דבנזקי שכנים יש חיוב הרחקה גם בזה, וכמ"ש שם בחזו"א בהמשך דבריו לגבי הא דנסתפקו התוספות שם בסוף דבריהם לגבי עורבים אי הוי כמזיק מוכן לפני שהגיע שלכן הרחיקן רב יוסף, וז"ל "ולכאורה כיון דהעורב כבר הוא מזיק הוי כנותן אבנו על הגג, ואע"ג דהכא הוי גרמא מ"מ לענין לעכב עליו אינו ענין להא דרקתא" ע"כ. וע"ז סימו שם בתו' דשאני עורב דהוי בע"ה ולכן נחשב כמזיק מוכן וחשוב כמקרב אש.

ובחידושי הגר"ח הל' שכנים פי"א בא ליישב דברי הרמב"ם ממה שהקשה עליו מהל' נז"מ פי"ד [עיין לעיל אות א], ויצא לחלק בדבר החדש ע"פ מה שמסיק דכל חציו הוי כוחו ממש אם לא פסק כוחו ולכן באסו"מ שהניחן בראש גנו שאז פסק כוחו לא הוי אש דחציו אלא אש דממנו ולפ"ז מיישב דברי הרמב"ם דהחיוב כשהוא חציו על עצם עשיית

שהחלשת כח הקרקע גם הוא נזק, אלא כל ההיזק נשלם אם המים שבאים ומחלחלים אח"כ.

והנה כל זה לגבי חיוב הרחקה, אבל לגבי חיוב תשלומין כתב הריב"ש בס' תקי"ז לגבי מי הנשמים המקלחין דרך גגו או מרזבו ונופלים למקום שמזיקים שם וז"ל ולא דמי לאסו"מ שהניחן בראש גגו ונופל ברו"מ והיזיקו חייב לשלם דהתם הוא ממונו שהיזיק בפשיעתו שהניחו ברו"מ ילכו ויזיקו. אבל בנידון זה אינו ממונו ואינו חפץ לזכות בהם וגם אינו יורדים בפשיעתו ואינן לא גירי ולא גרמא דגירי עכ"ל וחזינן דסובר הריב"ש דאף שהוא הגורם למעבר המזיק כיון שאינו ממנו ואינו עובר בפשיעתו לא נחשב גירי.

ולענין דידן נימא דמה שהאדם מראה כרטיס בפני הצג האלקטרוני, ובכך הוא מאפשר לזרם לעבור ע"ג הלוח, פעולה זו אף גרע מניפוץ הרקתא בכוחו. ולהאמור אין מעבר הזרם מתייחס לאדם והוי גרמא בלבד.

ט.

ברם לדעת הרשב"א שמתרין באופן אחר הקושיא מאבנו וסכינו ומשאו שהניחן בראש גגו, יש לעיין דיתכן דאף בפעולה של קטיעת המונע יחשב מעשה אדם ממש וכדלהלן.

דהנה בחידושי הרשב"א בבא בתרא דף כו. כתב וז"ל "וא"ת ומאי שנא משאו

משום דיהבה דעתה או כשהחזיק בסולם בידיו עדיין כבר קופצת על הסולם והקשה שם דאמאי אמרינן גבי עורבים דרב יוסף דהוי גירי אף שאין עדיין עורבים קמן ותירץ עובדא דר"י דדרך עורבים לבא על הדם, אבל סולם אינו גורם שיבוא הנמייה מרחוק הלכך לא חשיב גירי דיליה אלא בהדי דמנח ליה קפצה.

והיינו דאחר שביאר לן בתוד"ה זיקא. בסופו, שבע"ח מחשיב כמזיק מוכן מתחייב האדם שמקרבו כמקרב אש גמרו מיהו צריך הוא להיות גורם הקירוב, ולכן בעורבים דדרכם לבוא על הדם בזה הוי הקירוב אבל סולם אין גורם הקירוב מצד עצמו ולכן צריך ג"כ להמציאות דבהדי דמנח ליה קפצה.

אלא שצ"ע לפ"ז אמאי בבור דאמרינן בפרק לא יחפור דנחשב גירי מטעם "דכל מרא ומרא מרפית לארעאי" והרי התם המזיק בא לאחר זמן שהמים המחלחים הם המזיק וכ"מ ש תוספת בריש פירקין שם וא"כ אמאי הוי גירי בחפירתו והרי עדיין אין המזיק מוכן. ונאפשר דזו היא באמת סברת אביי החולק על היסוד של כל מרא ומרא ע"י רע"א סימן קמ"א בקונטרס מילי דנזיקין]. וצריך לומר דלגבי חיוב הרחקה חזינן להרפיית הקרקע כחלק מן ההיזק וכמ"ש תו' שם בריש הפרק "שמאותה שעה מתחיל ההיזק ומכיון דבתחילת ההיזק הוא גירי דיליה מודה ר"י" ולא אמרינן דהוי רק מעבר להמזיק

ואפשר לומר דהמראה קוד או מעביר כרמים מגנמי בפני הצג, אין זה אלא במניח הרקתא, שאח"כ המכשיר פועל בכוחות עצמו כמו הרוח והולך מוזיק. והכא אף גרע שהאדם לא הניח חפץ שבוה החפץ נעשה ההיזק, אלא מניח חפץ שבוה יפעל המוזיק מעצמו ובוה ודאי אין חיוב אדם ולא חייב ממונו.

אלא שיש לבעל דין לחלוק ולחלק דכ"ז דוקא אם הכה אחר הוא כה מכוחות הטבע כמו רוח מצויה שרגיל בטבע העולם, שבוה נחשב כבר מוזיק מוכן, אבל במחוסר מעשה אדם בכדי שיוכל ללכת לא נחשב מוזיק מוכן. וה"נ המניח הכרמים הרי הוא כעושה פעולה ביצירת המוזיק שיש לחייבו בכך, וצ"ע.

י.

עוד נראה דלהאמור כאן המניח חיישן ממטרת מים להרחקת בע"ח מהגינה, והתקרב בע"ח וניתן מים גם על אדם שעמד בקירבתו, אף שכוונת המניח לא היה שיותו על אדם, מ"מ יש כאן כוונה שילך, ולהמתבאר ברמב"ן סגני בזה לחייבו ביצירת מוזיק, וכ"ש להרשב"א דכתב בפטור הרקתא שאין היא עצמה מזקת, והכא המים עצמם מזיקים והוי כאסו"מ שהניחן בגגו שהן עצמם מזיקים, והבע"ח העוברים שם הוי כרוח מצויה המעיף את המוזיק והייב. אולם להתוספות יש לדון דיצירת המוזיק נעשית ע"י כה אחר דהיינו הבע"ח והוי כליבה בשיתוף הרוח דפטור.

ואבנו וסכינו שהניחן בראש גגו ונפלו ברוח מצויה דחייב אע"ג דאיכא כה אחר מעורב בו, פי' מורי הרב ז"ל דשאני התם דממונו ממש הוא המוזיק שהאש היא שמזקת ששורפת וכן כובד האבן והסכין הן שמזיקין והילכך אפי' כה אחר מעורב בו חייב דממונו הוא דאזיק אבל הכא הרקתא בעצמה אינה מזקת אלא שהרוח הוא שמסער אותה ומכה בה על פני העוברים" עכ"ל.

ומש"כ "דממונו הוא דאזיק" אין הכוונה דוקא משום דאסו"מ ממונו הוא ועיין בעליות דר"י הלשון "דעיקר הנזק בא ממנו", וכן הכוונה גם כאן שהוא עשה את המוזיק, ולכן חיוב ממונו יש בו.

וביאור דבריו נראה דאף שבכל מוזיק בכח אחר יש שני שותפים בהיזק המוליך והמוזיק, מ"מ זהו במוזיק שהכח אחר רק מקרב המוזיק להניזק ואז מחייבין להמוזיק אף שבא בסיוע כה אחר, משא"כ כשכל ההיזק הוא עוצמת האויר שמעיף חפצים בפני העוברים הרי בזה הוי איפכא דהאויר הוא המוזיק בסיוע כה אחר דהיינו החפץ שהונח שם וכמו ברקתא.

הרי דדעת הרשב"א דכל ההיזק נעשה ע"י הרוח בלבד, ולא מחשיבים את הרקתא כמוזיק כלל. משא"כ באסו"מ דנחשב כבר מוזיק ע"י הכובד. ולפי"ז גם בדין אי נימא דכה הורם שנדהף כל הזמן לעבור, כבר נחשב כמוזיק מוכן. והא דצריך להעברת כרמים בכדי שיוכל לעבור, אין זה אלא כה אחר מעורב בו שאעפ"כ חייב.

סיכום פרק ד'

- א. המפעיל מכשיר ע"י כרטיס מגנטי או צג מזהה וכתוצאה מכך נגרם נזק, אינו אלא גרמא ופטור.
- ב. חיישן ממטרה להרחקת בע"ח והיזיק לאדם, אם שניהי עוברים ושבים הייב ואם לאו פטור.

פרק ה

פורץ גדר בפני אש של חבירו, האם הבעלים חייבים מדין הו"ל לסלוקי

הפורץ גדר בפני אש של חבירו וגרם לאש שתצא ותזיק, ושוב נודע לבעל האש האם יש לחייב את הבעלים מדין הו"ל לסלוקי.

אדם אף שיש לדליל בעלים חייב הקושר ומשמע אפי' נודע לבעלים. מתרין החזו"א שם "וי"ל דשאני התם דהקושר עושה בור ואש בכונה והרי השני חייב בנזקיו ובוזה א"א לתבוע לבעלים. אבל הכא אפי' אי נתקל פושע וגופו אדם ולא בור מ"מ אינו חייב על ממונו דשני, וכמ"ש לעיל, והלכך אין נפטרים בעלים משמירת ממונן כשנודע להם, ומיהו דעת תו' כמ. שהביא הגר"א מבואר דאפי' היכי דאפשר לחייב את המניח חייבים הבעלים כשידעו ולא סילקו" עכ"ל.

נמצינו למדים שלשה דעות בראשונים בדין הו"ל לסלוקי
א. דעת הרמב"ן--דכל שנעשה ע"י אדם, אין הבעלים בדין הו"ל לסלוקי. זולת דעת החזו"א בנזקי חצר וכדלעיל.
ב. דעת הרא"ש--דאם היה אדם בכוונה שעשה בור ואש, אין הבעלים בדין הו"ל לסלוקי, ואם שלא בכוונה אף ע"י פשיעה חייב הבעלים לסלק.
ג. דעת התוספות, דאפילו כשהייב המניח, חייבים הבעלים מדין הו"ל לסלוקי.

וכבר נתבאר לעיל שהרמ"א פסק בחצר

הנה לגבי בור כתב הרמ"א בסימן ת"י סעיף ד' "כרה אחר ברשותו ונודע לבעל החצר חייב בעל החצר לכסותו ואם לא כיסה הוי כאילו חפרה בעצמו והכורה חייב לשלם לו נזקי חצירו" עכ"ל.

והגר"א שם סק"ח כתב "ועמ"ש בסי' תי"ג דהרמב"ן חולק" ובסי' תי"ג האריך הגר"א לבאר דסברת הרמב"ן שאינו מן הדין שאחד יכרה בור ויחייב חבירו בכך, דיאמר לו האי בירא לאו אנא כריתיה.

ובחזו"א ב"ק סימן ד' סק"ה כתב "ואפשר כיון דהחופר חייב לשלם קם ליה הבור ברשותו של בעלים" והנה סברת החזו"א שייכא בדבר שהוא בר תשלומין כגון שהחופר חייב בנזקי החצר. אבל בלוקח הפיץ חבירו ומניחו ברה"ר ונודע לבעלים מכך עדיין גם להחזו"א יסבור הרמב"ן דרק השני חייב, וכדמבאר הרמב"ן הטעם דהשני פטור על נזקי ממונו שהזיק מטעם שהראשון גרם לו ליפול.

ועל קושית הגר"א שם בסתירת דברי הרא"ש דבנתקל סובר דהשני פטור על ממונו משום מפקיר נזקיו לאחר נפילת אונס, ובפ"ב סי' ב' כתב בדליל שקשרו

ראשון, א"נ אין דברי רמב"ן אלא לענין בור, דכל שלא נעשו בור אין שם מזיק עליו ולא שייך לחייבו בשמירת בורו, אבל הכא לעולם חייב בשמירת שורו, וכל שנודע לו שאינו שמור חייב לשמרו, ומיהו במעמיד שמתחייב בנזקיו אע"ג דנודע לבעלים אינו חייב בנזקיו כיון שהשני חייב, וכמש"כ לקמן ס' ד' סק"ה בדליל" עכ"ל.

נמצא לפ"ז דכל שיש מעשה אדם בכוונה שהופך את ממונו חבירו למזיק, אין הבעלים חייבין אף שנודע להם מדין הו"ל לסלוקי, אבל כשהדבר נעשה בגרמא חייבין הבעלים לסלקן. וכן לגבי אש מכיון שהאש שאחורי הגדר הוי כאש דממונו נמצא דהפורץ גדר חייבין הבעלים לסלק האש דממונו כמו שורו, וכ"כ החזו"א ב"ק סימן ב' ס"ק י"א בד"ה ולפ"ז, דלמ"ד אשו משום ממונו אין הסתירה גרמא של אדם המזיק אלא גרמא לאש.

והנה בנדון דידן כל עוד לא הופעל החיישן נחשב כח מתח הזרם שמאחוריו כאש גדורה, והמפעיל החיישן שהפכו למזיק, יש לדון בחיובו מכמה אנפי. אולם גם הבעלים משנודע להם ולא הפסיק פעולת החיישן במקום שעומד להזיק חייבים מדין שמירת ממונו.

דחייב בעל החצר ולגבי אש בכוונה פסק הרמ"א בסימן ש"צ סו"ס י' דהקושר חייב והוא מהרא"ש, ולסברה של החזו"א הנ"ל איירי אף שנודע לבעלים, ושם הוסיף הרמ"א דרק הניחו במקום התורפה ועי"ז נקשר דהוי כאילו קשרו אדם. ונמצא לפ"ז דעת הרמ"א דאין הו"ל לסלוקי באש. ויקשה אמאי פסק בסו"ת"י גבי בור שחפר אדם בכוונה בחצרו של חבירו שחייב בעל החצר. וע"כ שזה מסייע לסברת החזו"א דכיון שיתחייב בתשלומי בעל החצר, הרי בעל החצר בעל הבור.

והנה כ"ז איירי בהופר או בעושה אש בחפץ חבירו, ומעתה יש לעיין מה הדין בפורץ גדר בפני האש, והאש יצתה והזיקה מיהו כאן בעל האש כשנודע לבעלים ולא גדרה, הבעלים או הפורץ.

והנה שאלה זו יש לשאול בפורץ גדר בפני בהמת חבירו, ונודע לבעלים ולא שמרה, ומצאנו שדן בכך החזו"א שם בסו"א א' ס"ק ה' וכתב, "נראה דפרצוה לסטים או הוציאוה לסטים ע"מ לאבדה, ונודע לבעלים והיה לו להביאה לביתו ולשמרה ולא שמרה חייב". וממשיך להלן לבאר "ולא דמי לנתקל שני בראשון דאינו חייב על נזקי ממונו לדעת רמב"ן משום שהראשון עשהו וכו' אבל הכא כיון דשני רק גרמא לא מפטר

סיכום פרק ה'

- א. הפורץ גדר של אחר בפני אש דממונו – החיוב על הבעלים לגדור.
- ב. הזורק חץ של חבירו, הזורק חייב והבעלים פטורים.
- ג. מעמיד ממונו חבירו להזיק, המעמיד חייב והבעלים פטורים.
- ד. כשלא הרגיש העובר בחיישן הוי נתקל בגרמא. והחיוב על הבעלים לגדור.

פרק ו

בידקא דמיא בכח שני, אי יש בו חיוב ממונו.

כרוח מצויה שהרי טבע המים להיות מוגרים למ"ד אשו משום חציו. וי"ל דהאי נמי חשיב ככח כח, כיון שלא נגע במים עצמן, וחשיב הליכתן כאש של ממונו" עכ"ל.

וידידי הגר"ש שלזינגר שליט"א הראני שנכדו של הגר"ש שקופ הקשה זאת לסבו זצ"ל (במכתב שנדפס בסוף חידושי הגר"ש נזיקין), ורצה הוא לתרץ דכל מה שנעשה ע"י הרוח חשיב כאילו עשה האדם, משא"כ במים ההליכה מכח עצמם, ולא הסכים לזה הגר"ש מטעם דכל כח המצוי בדרכי הטבע חשיב כרוח, והביא ראיה מדליל שנקשר בתרנגול והזיק באדי אדויי שכתבו התוספות והרא"ש דהוי אש לגבי בעל הדליל. וכן המים שבמדרון חשיב כרוח מצויה.

ועל כן דן ביה הגר"ש מצד יצירת המזיק, אחר שעמד על החילוק שבין רקתא שאזיל מכח הרוח בלבד שפטרחהו, לבין דליל שאזיל מכח התרנגול שחייב מדין אש. וחילק דברקתא הוי כח הרוח בלבד דרקתא אין בה שום כובד, משא"כ בדליל יש לו איזה כובד שמצטרף עם הזריקה של התרנגול.

שו"מ גם בחזו"א ב"ק ס' ב' סק"ד בד"ה בש"מ בשם רשב"א שכתב שבדליל

אמרינן בגמרא סנהדרין עז: "אמר רב פפא האי מאן דכפתיה לחבריה ואשקיל עליה בידקא דמיא גירי דידיה הוא ומחייב, הני מילי בכח ראשון אבל בכח שני גרמא בעלמא הוא"

ובב"ק ו. אמרו אסו"מ שהניחן בראש גנו ונפלו והזיקו בהדי דאזלי הוי אש. ובתוספות בסנהדרין עז. ד"ה סוף בתירוץ ראשון סוברים התוספות דהוי כאש דחציו, ובתירוץ השני הסיקו דהוי כאש דממונו. והנ"מ הוא לגבי ממון וארבעה דברים דחציו הוי כאדם המזיק כמבואר בב"ק כג.

וכתב החזו"א ב"ק סימן ב' סק"א "ונראה עיקר כתירוץ בתרא דמתיישב בזה כל הסוגיות".

ומעתה יש לשאול אמאי בכל בידקא דמיא בכח שני הוי גרמא והא לא גרע מאסו"מ שהניחן בראש גנו דהוי אשו משום ממונו.

ומצאתי שכן הקשה החזו"א ב"ק סימן ב' סק"ט, ומכח זה סובר באמת דיש בו חיוב ממונו, וצ"ל לפ"ז דבגמרא בסנהדרין פטרחהו רק מרציחה ולא מדין מזיק. וז"ל החזו"א שם "יש לעיין באשקיל עליה בידקא דמיא כיון דכח ראשון חשיב חציו ממש ליהוי כח שני

בידו וקדם וסילקו פטור גם בניזקין, ולכאורה קשה דנהי דלא היה חזן שלכתחילה כשהיה התרים, מ"מ אחר שנפל התרים הו"ל אשו דממונו, דכל אש שנפלה גדר אח"כ חייב מדין הו"ל לגודרה ולא גדרה וכ"ש כשסילק הגדר. וקושיא זו הקשה בקה"י ב"ק סי' ב' אות ג', והכריח מכה קושיא זו דאיירי בחזן שאינו שלו, כגון שהיה של הפקר, ואינו חייב משום בעל התקלה, כההיא דדליל שהניחו במקום התורפה. דבכל דבר שאינו ראוי להזיק בעצמו כמו שהוא או עכ"פ ע"י רוח מצויה אינו נקרא מזיק, והעושה אותו אינו נקרא "עושה מזיק", כיון שאין החזן יכול להזיק אלא ע"י סילוק התרים לא נחשב הזורקו בעושה מזיק. וגם משום ממונו אינו חייב דלאו ממונו הוא, וא"כ א"א לדונו כאדם המזיק רק מצד סילוק התרים וזה אינו אלא גרמא ופטור.

העולה מדברי הקה"י דסילוק תרים ל"ה אלא גרמא לגבי החזן שמאחוריו, ולכן אי החזן אינו ממונו פטור. ולכאורה זה דלא כהחזו"א שהבאנו לעיל שכתב דכה שני הוי ביה חיוב דאשו משום ממונו. דהרי סילוק הבידקא בכח ראשון הוי כתרים לגבי הכה שני, וגם הכה שני לא נחשב מזיק קודם כי אם בסילוק הכה ראשון, ובסילוק הראשון הוי גרמא לגבי השני, ואעפ"כ כתב החזו"א דבידקא דמיא ככה שני יש בו חיוב דאשו משום ממונו, ונמצא דמאי דפשיטא ליה להחזו"א להאי גיסא, פשיטא ליה להקה"י ולהגרש"ש לאידך גיסא.

משתתף גם כובד הדליל בהכאת התרנגול משא"כ ברקתא שהם קלים ואין בהם אלא חוזק הרוח.

ועיין בדברי הנחלת דוד ב"ק י"ט: דאזיל בתר איפכא מהגר"ש שמבאר שיטת רש"י הפוטר את בעל הדליל מדין אש, מחמת שהדליל אין בו כובד וכל הפעולה נעשית ע"י תרנגול בלבד, ולכן אין דומה לאסו"מ שהניחן בראש גגו.

ומעתה גם להנח"ד שמבאר ברש"י את הפטור דליכא כובד בדליל וגם להגר"ש דמבאר שיטת תוספות דיש בה כובד, הצד השווה שבהן דבלי כובד ליכא חיוב של אש. מטעם דהתנאי לחיוב מזיק דאש הוא שיהא מזיק מחמת עצמו בלבד. ובאמת שיסוד זה כבר כתבו הרשב"א בב"ב כו. והעתקנו דבריו בפרק ד' קחנו משם.

וקבע שם הגרש"ש דחיוב דאש יכול להיות, או משום דהוי ממונו שהפך לאש, או משום יצירת המזיק דאש. ולכן בבידקא דמיא בכח שני מסיק הגרש"ש "אם נבוא לדון על כה השני שבא ע"י שפתח בידקא דמיא, אין המים חשובים כאבנו וסכינו שאין המים שלו, ולא נבראו ע"י מעשיו. אף שכח הגרת המים ההולכים במקום מדרון ודאי חשוב כרוח מצויה, אבל הצטרפות מצדו משום ממונו או יצירתו ליכא בזה, והרי זה דומה לרקתא שהכל נעשה ע"י הרוח מצויה" עכ"ל.

והנה חזינן בסוגיא דסנהדרין עו. שכתבו התוספות ד"ה בניזקין דזרק חזן ותרים

פותח הברוא בכח שני כיון שלא נגע בדבר המזיק הוי גרמא בעלמא" עכ"ל.

ונסתפקתי בהביא מים גדורים ואח"כ פתחן והזיקו בכח שני, האם יתחייב עתה על הבאתם, ונראה דפטור דהרי בשעת ההבאה אין בו חיוב דממונו מצד מעשה ההבאה דגדורים הם, וגם המים עצמם אינם שלו. ופתיחה שאח"כ הוי גרמא בעלמא לגבי הכח שני שאין לחייבו בזה. ואין זה דומה למ"ש החזו"א בב"ק סימן ב' ס"ק י"א בד"ה ולפ"ו דהמדליק אש והיה גדר מפסיק וקדם וסתר הגדר, למ"ד אשו משום ממונו חייב דהוי גרמא דאש. דשאני התם דמיד בהדלקת האש יש בו חיוב ממונו אף שאין האש שלו, וחייב בשמירתה וכמ"ש התוספות ב"ק כג.

משא"כ המים הגדורים שאין בהם חיוב ממונו על הבאתם כל זמן שאינם שלו. ועל פתיחתם הוי גרמא בעלמא דפטור.

אמנם אם הביא מים שאינם גדורים והניחן ברה"ר והזיקו בכח שני נראה דבזה מסתפק החזו"א בב"ק סי' א' סוס"ק ו' אם פטור ברה"ר או שחייב ונלמד מבור ואש. אמנם אם המים שלו דינו כשורו ולא טפח באפיה.

והנראה לתרין בזה וליישב שכולם לדבר אחד נתכוונו והוא, דאין כוונת החזו"א לחייב על בידקא דמיא בכח שני מטעם פתיחת המים, דבזה יודה החזו"א שפטור גם מדין אשו דממונו על הכח שני, כיון שסילוק הכח ראשון הוי כסילוק תריס דהוי גרמא בלבד, אלא דהחזו"א מחייב מטעם "הבאת המים" של הכח שני להניזוק שזה מעשה גמור, ובזה יסכימו הקה"י והגרש"ש ג"כ דחייב דהוי מעשה, והגמרא דפטרה ב"אשקיל עליה בידקא דמיא" בכח שני אף שהביא המים לכאן כמו שפירש"י שם, זהו רק ברציחה בלבד. והחזו"א חידש דאמים לגבי נזיקין חייב מצד המעשה דההבאה. והקה"י והגרש"ש איירי במעשה ד"סילוק תריס" בלבד שזה לא חייב מעשה בדבר המזיק, כי אם סילוק המציל דהוי גרמא בלבד.

שוב שאלתי את רבינו הגאון הגר"ח קנייבסקי שליט"א, האם כוונת החזו"א מצד פתיחת המים או הבאת המים, וענה "הבאת המים". ונתתי שמחה בליבי שכוונתי לדבריו הקדושים.

אחר זמן מצאתי שכן הוא להדיא בחזו"א ב"ק סימן א' ס"ק ו' דעל פתיחת המים לבד הוי גרמא. וז"ל שם "ואמנם

סיכום פרק ו'

- א. בידקא דמיא בכח שני – כשהביאם להזיק בכח שני חייב כמו אשו דממונו.
- ב. כשרק פתח המים, פטור מדין גרמא.
- ג. הביא מים שאינם שלו, ואח"כ הזיקו בכח שני ספק בחזו"א.
- ד. כשהמים שלו, חייב כשורו וממונו שהזיקו.

פרק ז

הניח חפץ להאפלת החיישן ומנע הפסקת פעולתו,
ונתקלקל המכשיר.

הא פשיטא שהאדם בכוחות שבגופו הוי כוחו כגופו ונקרא מפעיל בידים. ולכן המפעיל חיישן ע"י מקל או חפץ דינו כמפעיל ביד, ואף ההיזק שבא אחר זמן נחשב מכוחו וכמבואר בנמוק"י ב"ק פ"ב גבי אשו משום היציו. אלא דאכתי פש לן לבאר מה דין המניח חפץ כגון מטפחת בכדי להאפיל על התא פוטו אלקטרי ובכך לגרום שהמכשיר המופעל לא יחדל מפעולתו, ובכך גרם לקלקול המכשיר. דבזה יש להסתפק האם המשך פעולת המכשיר כתוצאה מהחפץ המונח הוי עושה בידים או רק גורם.

פ"ב סי' י"ז כתב "ומיהו קי"ל דדינא דגרמי חייב כר"מ דמחייב במסכך גפנו על גבי תבואת חבירו" הרי דס"ל להרא"ש דהוי רק גרמי, ובים של שלמה ב"ק פ"ט סימן כ"ה תמה דהרי בידים אפילו רבנן מודו, ודחק דהרא"ש בלא סיכך ביד אלא שנסככה מאליה. אמנם בתו' חדשים על המשניות כתב כדביארנו, דלדעת הרא"ש דחויי קמדהי הגמרא, ולמסקנה הוי גם מסכך גרמי בלבד. וכן מוכח בטור סימן שפ"ו שהבין כן בהרא"ש דהרי מנה שם גם מסכך בתוך הדברים שחייבים עליהם מדד"ג.

ועיין גם בתוד"ה שאני התם שכתבו "ומ"מ מסכך גפנו לא מזיק כל כך בידים כמו בצמר לצבע לפיכך הביאה אח"כ" ואפשר דלמסקנה כן הוא באמת. וכן נראה שם מתוד"ה מחיצת שהקשו מאן תנא דפליג אר"מ שהרי ר"י ור"ש דפליגי במשנה דמסכך לא פליגי אלא משום אין אדם אוסר וכו', הרי שהשוו מסכך

ומצינו בב"ק ק. שאמרו ריש לקיש אהוי דינא לר' אלעא א"ל שפירא הוא א"ל חזי דעלן קא סמיכנא אמר וכי סמכת עלי מאי למימרא, דאי משתכחא בישא בעינא לשלומי לך, והא את הוא דאמרת ר"מ היא דדאין דינא דגרמי, מאי לאו ר"מ ולא סבירא לן כותיה, אמר ליה לא ר"מ וסבירא לן כותיה, הי ר"מ וכו' אלא הא ר"מ דתנן המסכך גפנו ע"ג תבואתו של חבירו הרי זה קידש וחייב באחריותו, ודחו התם נמי קא עביד בידים. אלא הא ר"מ דתניא מחיצת הכרם שנפרצה אומר לו גדור נתייאש הימנה ולא גדרה ה"ז קידש וחייב באחריותו. ע"כ.

ומפשטות לשון הגמרא נראה דמסכך גפנו הוי מזיק בידים. ובנפרצה אומר לו גדור הוי רק גרמי. אמנם אפשר דהגמרא דחויי קמדהי לה, ולמסקנה גם מסכך גפנו הוי גרמי ולא בידים. ומצאנו בזה פלוגתת הראשונים, דהרא"ש בב"ב

שנשתהו שם עד שבא עליהם האיסור חייב. ותליא בפלוגתת ר"מ ורבנן. ומוסיף הרמב"ן "ואע"ג דהתם משום יאוש מתחייבנא ליה, לא עדיף יאוש מהנחת סלעים בצד הכותל שבשעה שהניח הסלעים הניח שם ההיזק בעצמו. וגרם להיזק שיבא. הלכך גורם הוא".

ושוב נסתפק הרמב"ן וכתב "ואפשר דהנך אפי' לרבנן חייב שקרירותן מחמת עצמן הוא. למה זה דומה למניח גחלת על לב עבדו שהוא מבעיר והולך, אף כאן הם מחלחלין את הכותל ומלקיין אותו עד שנופל וחייב. אבל בהנך דמשום הבלא לא אינהו גופיהו מזקי אלא מחמת שנשתהו שם נתוסף בהן הבלא ובאה להם מעלמא, היא המזקת והסלעים גורמים, והמניח שם הוא גורם הגרמא, ומ"מ חייב לר"מ כדין מחיצת הכרם שנפרצה וכו'. ומסתברא דרבנן נמי מודו בה דחייב, שהסלעים הם עצמן חמין אלא שאין המימותן ניכרת עד שנשתהו, וכל אחת כגחלת היא אלא שאין מזקת עד זמן מרובה הלכך לכו"ע חייב לשלם" עכ"ל הנצרך לענינינו.

היוצא מדברי הרמב"ן הנ"ל להלכה דיש לנו שני סוגי מזיקים שאע"פ שמזיקים רק לאחר זמן, מתחייבים בהנחתן ליד הניזק.

הא' החפץ עצמו נהפך למזיק אחר זמן. והוא הסלעים שהן עצמן חמין, אלא שאין המימותן ניכרת עד שנשתהו, והם כגחלת, שבזה לכו"ע חייב.

לדינא דגרמי. ומוכח מהנ"ל דדעת התוספות והרא"ש והטור דמסכך גפנו ע"ג תבואתו של חברו הוי גרמי בלבד.

אמנם דעת הרמב"ן בריש קונטרס דינא דגרמי. דאף למסקנה מסכך הוי מזיק בידים וחייב אף לרבנן. שכתב שם וז"ל "דהווא טעמא דאקשינן בגמרא שאני התם דבידים קא עביד טעמא רבה הוא", וכן בסוף פרק א' שם (ע"פ המודפס במהדורת ברזל) כתב הרמב"ן דמסכך מזיק בידים הוא.

ומעתה יש לומר דהמניח חפץ אל מול העין האלקטרונית, הוי כפעולת מסכך שגורמת היזק שתלויה בפלוגתת הראשונים הנ"ל אי הוי מעשה אדם בידים או רק גרמי.

ברם לכי דייקת אין הדמיון עולה יפה, דיש לחלק בין מסכך גפנו שהגפנים בעצמם הם המזיקים לבסוף בערבובם בתוך שדה חברו, משא"כ במניח חפץ מול העין, שאין החפץ מזיק, אלא שע"י החפץ נוצר אח"כ כח המזיק בסגירת המעגל שבתא הפוטו אלקטרי.

והיה אפשר לדמות מניח חפץ מול העין, לספיקו של הרמב"ן בסוף הקונטרס דינא דגרמי, במניח גפת זבל מלח וסיד סלעים ומחרישה וכו' כל החייבים בהרחקה, אם הזיקו האם חייב לשלם על הזיקן, להסוברים דכל אלה ההרחקות חשיבי גירי.

ומתחלה כתב הרמב"ן דדבר זה דומה למחיצת הכרם שנפרצה שמחמת

ולסברת הרמב"ן שאמרנו גם בהנחת חפץ הגורם להבל הבא מעלמא חייב לר"מ דפסקינן כוותיה דהמזיק בדינא דגרמי חייב לשלם. אמנם כ"ז לדעת הרמב"ן שסובר שאם לא הרחיק הסלעים מהכותל חייב בנזקי הכותל, אמנם דעת הראב"ד דאף שמחוייב להרחיק לר' יוסי דהוי גירי, מ"מ אם הזיק נחשב גרמא ופטור מלשלם, כיון שלא נעשה אלא בגרימת הנחתו. ובשו"ע סי' קנ"ה סעיף ל"ג הובאו שני הדעות ולא הוכרע. וממילא אי אפשר לחייב במניח חפץ הגורם אחר זמן להזיק.

הב' החפץ עצמו אינו נהפך למזיק כלל. אלא שכה אחר בא להזיק מחמתו. והוא מה שכתב הרמב"ן "הבלא באה להם מעלמא היא המזקת, והסלעים גורמין" וזה תלוי בפלוגתת ר"מ ורבנן.

ובנידונינו שהאור קוטע את מעבר הזרם בלוח המוליכים. והמניח חפץ ומאפיל על התא מסיר את האור, ובכך ממשיך הזרם האצור לעבור בלוח, והמכשיר פועל. ודבר זה הוי כסלעים המושכים חום מעלמא והחום הבא מעלמא מזיק. וכן כאן החפץ המונח גורם לזרם שיבוא ולא יפסוק המכשיר מפעולתו.

סיכום פרק ז'

המניח מטפחת או חפץ להפעלת המכשיר והניחו שם עד שיצא המכשיר מכלל פעולה, ה"ז חייב בנזקו. אולם אם הניחו משכבר פעל המכשיר ה"ז רק גרמא ופטור מדיני אדם.

פרק ה

גדרי חיוב משסה – באמצעות גלי קול הגורמת לנזק. וחיוב משסה בבעל הממון עצמו

הנדון דלקמן שייך באותם חיישנים שאין בהפעלתם משום זורק חזן, אלא משום גרמי וכגון באותם שמופעלים באמצעות גלי קול בלבד.

לכאורה נראה מדבריו שכל שהוא בגדר נתינת עצה בלבד, אין לחייב מדינא דגרמי. אולם אין הדבר כן שאף לדבריו יש נתינת עצה שמחייבתו לשלם, והיא במקום שהתוצאה מנתינת העצה מוכרחת הרי נתינת העצה מחייבתו בתוצאותיה. וכ"כ הרמב"ן וז"ל "ואע"ג דמראה דינר לשולחני ונמצא רע חייב, ואינה אלא עצה שהשיאה לקבלו, כיון דאי שפירא הוא אית ליה לקבוליה מחבריה חיובי חייבי האי שולחני לקבוליה, ודמי לזן את הדין שאע"פ שלא כפאו כיון שאמר לו חייב אתה ליתן חייב, דממונא שקל מינה בדבוריה כיון שחייבו בכך. וצ"ע. עכ"ל.

ונשמע מדברי הרמב"ן דאף שאינו בידים ההיזק אלא שהתוצאה מוכרחת ע"פ דיבורו חייב מדד"ג. ולנודונו לא מבעי דגלאי קול דהיינו שמזהים קול מוכר ואז הם מופעלים שזהו כשולחני דחיובי חייביה לקבוליה. אלא אף באותם שמופעלים ע"י השמעת קול בלבד רעש בעלמא, ואין כאן דיבור המחייב, גם בזה יהיה חייב להרמב"ן על נזק הנגרם מפעולה זו, דאין זה משנה

תנן בסנהדרין עו: שיסה בו את הכלב שיסה בו את הנחש פטור. ואף דהתם איירי גבי רציחה, דינא הכי גם בנזקין כדאמרינן בב"ק כג:, וכמ"ש שם בתוד"ה ת"ש, דרישא משמע ליה בין לענין מיתה בין לענין נזקין. וכדפסקינן בסימן שצ"ה דלא הוי אלא גרמא בנזקין בלבד.

והנה נחלקו הראשונים בטעם הפטור דמשסה, דהרא"ש (ב"ק פ"ט סי"ג ב"ב פ"ב סט"ו) והגמ"ק"י (ב"ק קי"ז) סוברים משום דלא הוי ברי הויקא. והרמב"ן בקונטרס דינא דגרמי שלל סברה זו, וכתב וז"ל "ויש מי שכתב דמשסה היינו טעמא דפטור משום דמי יימר דמטי להאי גברא דילמא ערק ולא פסיק רישיה הוא, והא בורכא דאפילו אין דרך לנטות ימין ושמאל פטור ומשיך נמי פטור" עכ"ל ולכן סובר הרמב"ן שם דפטורו דמשסה הוא "משום דאיהו לאו גורם גוף ההיזק אלא מעצמו הוא" ומסיק שם "משל למה הדבר דומה לממון המוטל לפני המסיקין ובא אחד ואמר להם טלו אותו ונטלוהו, שהוא פטור אף שאין רצונם ליטלו אלא מחמת עצה זו שהשיאם זה ליטלו".

שהניה סולם וקפצה הנמייה והזיקה פטור. ואף דהנמייה נחשב כמזיק מוכן וכמ"ש החזו"א ב"ב סימן י' ס"ק א' דהוי כאש מוכן. ויותר מזה כתב שם לפירוש אחד "שקופצת על הסולם בעוד הסולם בידו הוא מניה הסולם ומקרב הנמיה אל השוכך בידים". ומעם הפטור מבואר ברמב"ן בסוף קונטרס דינא דגרמי "דסולם ושוכך שהוא גרמא דגריה ופטור עליה, דנמייה הוא דמזקא ולא איהו מזיק ולא גורם אלא מסייע בעלמא שעל ידו נעשה מחמת הסולם" עכ"ל.

ומעתה בנדון דידן אף שכח הפעלת המכשיר שהזיק, מוכן בכל רגע לפעולה כנמייה שמוכנת ומזומנת לקפוץ אל השוכך, אלא שחסר השמעת הקול בכד להפעילו, והאדם שמשמיע הקול אף דנימא דהוי כמניה סולם לקפיצת הנמייה, מ"מ הרי אמרינן שם בגמרא דהוי גרמא בלבד ופטור.

ואם ישאל השואל, אם כן מדוע במשסה כלב צריך לפטור להרא"ש מטעם דלאו ברי הזיקא או משום שאינו מיד, תיפוק ליה דלאו איהו קמזיק. והתשובה לכך דבמשסה כלב הוא פועל בדבר המזיק עצמו שדוחפו להזיק כעין מעמיד, משא"כ בנמייה דהנחת הסולם אינה פועלת כלום במזיק, אלא שרק מסייע לו שיוכל להזיק. ואף שהרמב"ן שהבאנו דבריו לעיל כתב לגבי משסה דלאו "דאיהו לאו גורם לגוף ההזיק אלא מעצמו הוא", היינו לומר שגוף ההזיק נעשה ע"י הכלב ואין זה כשורף שטרות

אם הפעולה הנעשית בהכרח הוא ע"י דיבורו או ע"י עמידתו במקום מסויים, כיון שכבר לא ניתן לשליטה הרי שיש כאן מעשיו. ואין זה כנתינת עצה בלבד אלא כמעשה המחייב תוצאה זו.

וכל שכן לשיטת הרא"ש שם שמבאר דפטור דמשסה הוא משום דלא ברי הזיקא או משום שלא נעשה מיד, הרי כאן בחיישן נעשה מיד וברי הזיקא, ופשיטא דחייב על שסוי בזה.

ומעתה יש להסתפק אי חיוב משסה כזה חייב אדם המזיק לחייבו בארבעה דברים, או דהוי כחיוב ממונו שחייב בנוק בלבד.

וראיתי בחזו"א ב"ק סימן ב' ס"ק י"א בד"ה ואכתי שהסתפק בזה, אי משסה הוי גרמא דאדם המזיק או גרמא דשן וכתב שם דאפשר דאף להרשב"א דסובר דמעמיד חייב אדם המזיק, "אפשר דמשסה הוי רק כקירב הבהמה אצל הפירות דמודה הרשב"א דהוי שן" ונמצא דגם באופן דחייב משסה, חיובו הוא משום ממונו וחייב בנוק בלבד.

ואכתי יש לעיין בזה דהרי מצינו בב"ב כב: "מרחיקין את הסולם מן השוכך ארבע אמות כדי שלא תקפוץ הנמייה" ואמרו שם בגמרא "מודי ר"י בגירי דידיה ה"נ זמנין דבהדי דמנח ליה יתבא בחור וקפצה". וכל זה לענין הרחקה בלבד דנחשב לר' יוסי גירי כדי לחייבו בהרחקה, אבל לענין תשלומין אף

"המשסה כלבו של חברו באחר פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים, ובעל הכלב חייב חצי נזק, שכיון שהוא יודע שאם שסה את כלבו להזיק נושך לא היה לו להניחו", אולם הראב"ד בהשגות שם סובר דבמועד משלם בעל הכלב נזק שלם.

והמחבר בסימן שצ"ה פסק כהרמב"ם, ופסק הסמ"ע שם סק"ב כמ"ש הה"מ דאף במועד אינו משלם אלא חצי נזק כיון שלא עשה מעצמו אלא ע"י שיסוי, ולפיכך סתם הרמב"ם וכתב דבעל הכלב חייב חצי נזק. ובסמ"ע הוסיף דכיון שעושה ע"י שסוי "הו"ל שנוי" ונראה כוונתו דלא הו"ל לבעה"ב לדעת שיבוא אחר וישסוהו, ושנוי כזה אינו נעשה מועד לעולם.

ונפק"מ בין הה"מ להסמ"ע כגון בנידון דידן בחיישנים דלא שייך לומר שזה שנוי כשורו המזיק, ומאידך זה נעשה ע"י שסוי ולא ע"י ממונו בלבד, דלה"מ חייב רק חצי נזק כיון שנעשה ע"י שסוי, ולהסמ"ע נזק שלם דלא כאן שייך לומר שנוי.

אמנם הספק הוא אי יש בו עוד חיוב מדין משסה כיון שהוא בעליו, יותר מאחר שמשסה. וסובר הפני" דאין לחייבו יותר מחמת שהוא בעליו. וחייב רק חצי נזק דהוי שנוי.

והגרש"ז במנח"ש סימן פ"ט חולק ע"ז וכתב "ומסתבר שאם הבעלים עצמם

שעושה האדם עצמו גוף ההיזק. אבל עדיין יש חילוק בין משסה שדוחף להמזיק לנמייה שאין עושה כלום בהמזיק. וכן תשובת השלחני על הדינר וחוב הדיון, כיון שמוכרח לשמוע להם הוי כעושה בדבר המזיק עצמו.

והדרן לדינא דלהאמור בדין הנמייה השמעת הקול להפעלת החיישן, אינה נחשבת פעולה בהמזיק, כי אם מסייע לו בלבד שיוכל לעבור כח הזרם ולפעול פעולתו, שבוזה פטור אבל אסור ככל גרמא.

אולם בהפעלה באמצעות זהו גלי קול המוכרים, דהיינו שהמכשיר אינו מופעל כי אם ע"י קול המזוהה לו בלבד, מכיון דחזינן דאין לחלק בין כח שיש בו ממש לכח שאין בו ממש, שלכן המור שנוער או תרנגול שתקע לתוך כלי ושברו חייבין מדין צרורות, כמ"ש בסימן ש"צ סעיף ט', ממילא לגבי בכה"ג כוחו שיוצא מפיו כגופו, והוי כמפעיל המזיק בגופו, שבוזה מתייחסת כל פעולת ההפעלה אליו בלבד.

חיוב משסה בבעל הממון עצמו

אף דמשסה כלבו של חברו בחבירו פטור. נחלקו האחרונים מה הדין במשסה כלבו שלו בחבירו, ומקום הספק הוא דמלבד השסוי הרי חיוב ממונו יש בו.

והנה בכל בעל כלב שמשסים כלבו כתב הרמב"ם פ"ב מהל' נזקי ממון הי"ט

ממונו. ולהפנ"י רק חצי נזק כמו באחר שהפעילו.

שוב מצאתי בחזו"א ב"ק סי' ה' סק"ז בסופו בענין כזה, דתלה לה בתרי לישני דרש"י ב"ק נג.. ד"ה נפל לפניו, עיי"ש. אי הכורה עצמו בעל הבור או מצטרף מעשה עצמו לחיוב ממונו לחייבו בדין הבור.

והנה חיוב הבעלים כשאחר משסה כלבו והוא לא שמרו שלא ישתסה, שייך רק כשהמשסה הוא גרמא, אבל כשהמשסה הוא אדם המזיק אין בעל הכלב חייב כלל אף שפשע ולא שמרה, וכמ"ש החזו"א סי' ב' סק"ז גבי מעמיד דפסק ליה גירא דבעלים וזרק גירי דיליה.

העולה מזה.

באופן שיודע הבעלים שפעולת החיישן עלולה לגרום נזק לאחרים, ואינו מפסיק פעולתו, ועבר שם אחר ונגרם נזק, אם האחר חייב כגון בחיישנים המופעלים באמצעות גלי חום, או קטיעת קרן אור, הבעלים פטורים לגמרי, ואם האחר פטור מדין גרמא כגון באלה המופעלים ע"י גלי הקול, להסמ"ע חייב הבעלים נזק שלם ולהה"מ רק חצי נזק.

שיסחו דשפיר חייב אע"פ שלא נעשה כלל מזיק אלא ע"י שסוי דהוי גרמא" ולהלן (בד"ה אולם) הוסיף עוד "דכמו שהיב אדם לשמור את ממונו שלא יזיק כך צריך גם לשמרו שלא יהפך להיות מזיק ולפיכך אם הוא עצמו שיסחו שפיר חייב". ע"כ. ולעיל ביאר הגרש"ז שאף לסברת הפנ"י שפטר המשסה כלבו מדין מזיק היינו "דווקא בכה"ג שלאחר השסוי אינו יכול עוד להתגבר עליו לשמרו ולכן סובר הפנ"י דכיון דמעיקרא אין עליו שם מזיק אינו מתחייב גם מחמת השסוי דהוי גרמא בעלמא" אבל אם גם לאחר השסוי יכול עדיין לשמרו וודאי חייב". ע"כ. אולם דעת הגרש"ז כאמור דחייב בכל ענין.

ומצאתי גם בחזו"א ב"ק סימן ב' ס"ק י"א סוד"ה ולפי זה, שסובר כן, וז"ל "וכן בשיסה הוא עצמו כלבו חייב, כיון דהשסוי הוא ג"כ משום ממונו והרי ממונו הזיק". והגרש"ז א לא ציין להתזו"א, והחזו"א לא ציין להפנ"י.

ולחאמור נלמד דאף דפטרין לעיל את המפעיל חיישן באמצעות גלי קול, אולם אם בעל החיישן עצמו מפעילו וגרם נזק להגרש"ז והחזו"א חייב נזק שלם מדין

סיכום פרק ח'

- א. המפעיל חיישן באמצעות קול רעש אינו חייב בתשלומין, דאינו אלא גרמא.
- ב. אולם המפעיל חיישן באמצעות קול מוזהה חייב.
- ג. כשהמפעיל פטור. י"א דהבעלים חייבים נזק שלם וי"א דחייב רק חצי נזק.

פרק ט

המשתמש בכח של אחר להזיק

יסוד חיובו של אדם המזיק הוא שנעשה הנזק ע"י פעולתו בגופו או בכוחו, בשעה שפועל בגופו כגון שהולך ודורך על כלים או שיושב ונשבר הספסל שבוה אף שלא יתכוין להזיק מ"מ כיון שגופו בפעולה יש בו חיוב על תוצאות הפעולה.

ומעתה נבא העין באדם שאינו עושה שום פעולה ובא אחר והשתמש בכוחו של חבירו לעשות נזק, ובנידון דידן כגון שאדם יושב אצל הפתח מול החיישן בשעה שמקור הזרם מופסק, ובא אחר והפעילו ונמצא משתמש בכוחו הטבעי של חבירו לסגירת מעגל הזרם וכתוצאה מפעולת המכשיר נגרם נזק, או שהטח את עין החיישן אל אדם היושב בצד, ומשתמש בגלי אור הנפלטים ממנו להפעלת החיישן מי נחשב המפעיל.

והנה דעת הרמב"ם אליבא דהגר"א מתבארת דבאופן כזה דהמזיק היא הכובד של האדם, נמצא דהאחרון משתמש בכובדו של הראשון לשבור הספסל, דלא מסתבר לומר דהראשון נחשב שותף בכובדו, דהרי זה דומה לשנים שיושבים אצל הפתח שאם שניהם נתישבו יחד נחשב מעשה הצידה על שניהם, אבל כשישב האחד ולא מילאחו ובא השני ומילאחו הוי השני צד ולא הראשון. ולכן סובר הרמב"ם דכשעושה הנחת הכובד לא נחשב מזיק. כיון שהניחו לזמן קצר שלא היה נשבר באותו זמן, ודעת הרמ"א דמכיון שגם לשני הרשות לשבת נמצא דהנחת הכובד של הראשון הוי מעשה נזק לזמן זה, אבל באופן שלא היה נשבר לעולם לא השיב הנחת כובדו מעשה נזק כלל אף שבאו אח"כ עוד אחד, אמנם לכו"ע

והנה ידוע המחלוקת בחמשה ישבו על ספסל אחד באופן שלעולם לא היה נשבר בישיבתם בלבד, ובא אחרון וישב עליו ונשבר, דלדעת רמ"א בס' שפ"א פטורים הראשונים ורק האחרון חייב, והגר"א שם מבאר בשיטת רש"י דגם בזה כולם חייבין דהיה להם לעמוד כשישב עליו האחרון, ובדעת הרמב"ם מבאר שם דסובר דאף דמלבעדי האחרון היה נשבר הספסל בתרי שעי חייב האחרון שקדם שבירתו וכתב ע"ז הגר"א דדעת הרמב"ם היא המחזורת. ואילו החזו"א ב"ק ג' י"א סובר דלכו"ע כשהיה להם פנאי לעמוד חייבין הראשונים אף שלעולם לא היה נשבר אצל הראשונים בלבד. וסובר החזו"א דזו היא גם דעת הרמ"א. ומה דפטר הרמ"א להראשונים, איירי שנסמך עליהם ולא יכלו לעמוד.

השני ליכא מעשה בשעת ישיבתו אין חייב אלא הראשון בלבד.

ומסתפקנא טובא דאפשר דגם להחזו"א דמחייב להראשונים באופן שלא היה נשבר לעולם והיה להם לעמוד, אפשר שאין הטעם משום דבישיבתו מפעיל כבודו, אלא מכיון דגם להשני הרשות לשבת נתברר עתה דהנחת כובדו של הראשון היה עד זמן שיבוא השני.

אבל לזמן שאח"כ הוי הנחת כובדו מעשה מזיק משא"כ באופן שאין כאן מעשה הנחה וכגון בדין שאין לראות מעשה מזיק להיושב אצל הפתח מול החיישן כמעשה הנחה של חום כיון שבשעת ישיבתו המעגל מת.

ועוד יש לומר דזה אף גרע מהתוחב כוס מתחת להיושב או שומט כרעי הספסל שמתחתיו, דהתם כח הכובד הוא השובר, ובדין הציו דהראשון עשו ההזיק אלא שהשתמש בחום גופו של השני כגשר להעבירו.

אין עצם הכובד מעשה אלא הוי מכוחות האדם, דאי נימא דעצם הכובד הוא המעשה נמצא דהתוחב כוס מתחת ליושב והכוס נשבר נחייב את היושב ולא את התוחב והוא תימא לומר שלגבי התוחב הוא גרמא וליושב הוא מעשה, אלא על כרחך דהא דכובד האדם נחשב לכוחו, זה רק אם יש פעולת האדם במעשה הכובד, דהוא הביא את כובדו לכאן, ובזה שמירת כובדו עליו שלא יגרום נזק. משא"כ ביושב במקום שלעולם לא יהיה נזק אלא שבא אחר והשתמש בכובדו של הראשון לעשותו מזיק, בזה פטור הראשון. ולכן בתוחב כוס מתחת להיושב ונשבר בכובדו פטור היושב והייב התוחב שהשתמש בכובד האחר להזיק, ומטעם זה נראה ג"כ דהשומט כרעי ספסל מתחת היושב ונשבר הספסל, השומט חייב וגרע מהא דלעולם לא היה נשבר.

ומה"ט ג"כ נאמר בהדומה לזה דהמפעיל מקור זרם בשעה שאדם יושב אצל הפתח מול החיישן שאף שהשני יכול היה להסתלק ולא הסתלק כיוון דאצל

סיכום פרק ט'

- א. התוחב כוס מתחת להיושב, היושב פטור והתוחב חייב.
- ב. המפעיל מפסק ראשי בשעה שאחד יושב מול החיישן המפעיל חייב בכל הנזק.
- ג. אם הנזק לא נגרם ברגע הראשון, באופן שהשני עדיין יכול להסתלק משם ולמנוע הנזק ולא הסתלק מבעוד מועד. להגר"א חייב גם השני ולהרמ"א פטור. הנדון דלקמן שייך באותם חיישנים שאין בהפעלתם משום זורק חץ, אלא משום גרמי וכגון באותם שמופעלים באמצעות גלי קול בלבד.

פרק י

היושב מול החיישן שנהפך למוזיק

מעתה יש לבאר מה הדין באדם שיושב מול החיישן כשמקור זרם החיישן מופסק. ויודע שבעוד זמן מה יופעל מקור הזרם ע"י שעון, והמשך ישיבתו שם תגרום נזק. האם יש לחייבו מדין הו"ל לעמוד ולא עמד. או אפשר דאף גרע מיושב על הספסל ובא אחר וישב לצידו דהתם בשעה שיושב לא ידע שיבוא אח"כ עוד אחד לישיב שם, משא"כ הכא יודע הוא שהשעון יופעל עוד מעט, ולפיכך אפשר דתחילת ישיבתו מקרי התחלת מעשה היוזק.

והידש שם הגרשו"א בארוכה דאין כוונת הרשב"א דאין זה ודאי שימחה בשהייתו המים, שהרי בגמרא שם מבואר הטעם דשרי משום גרמא, ואי משום דבר שאין מתכוין למה לי קרא. אלא אין זה ודאי שימחה היינו דוקא בכניסתו למים דאז אם היה נמחק הוא כאילו הוא עצמו משפשף את השם ומחקו, אבל לעולם מיירי גם באופן זה שאם ישהה בתוך המים ודאי שימחק ואפילו הכי שרי. "משום דכיון דבשעת מעשה דידה דהיינו כניסתו לתוך המים לא חל עליו שם מוחק משום דהא אפשר לו לצאת ולכך אף דפשע אח"כ ולא יצא הוי רק גרמא". ואין זה דומה לרדיית הפת בשבת דהתם עיקר חיובו על מעשה ההדבקה דבזה כלו לו מעשיו ואין אנו צריכים כלל לצרף לחיובו את הטעם שהיה לו להוריד ולא הוריד. משא"כ באדם שנכנס לתוך המים דאין החיוב על הכניסה, אלא על השהיה בתוך המים שע"ז נמחק השם וזה הוי שפיר גרמא.

ומצאתי למרן הגרשו"א שדן במאורי אש פרק ג' עמ' ס"ב: בדיני "גרמא" באיסורי תורה, והביא הסוגיא דשבת קב: דאמרינן גבי מחיקת השם הרי שהיה שם כתוב על בשרו דאמר ר' יוסי לעולם יורד וטובל כדרכו ובלבד שלא ישפשף, דאמר קרא ואבדתם את שמם מן המקום ההוא לא תעשון כן לה' אלוקיכם עשיה הוא דאסור הא גרמא שרי. וכן לגבי מלאכת שבת דרשינן שם לא תעשה כל מלאכה עשיה הוא דאסור הא גרמא שרי.

והביא שם דברי הרשב"א שכתב וז"ל "תמיהא לי דהא מכיון שהוא מכנים ידו במים ה"ז כמקרב את כיבוי, וי"ל דלא קרינן מקרב את כיבוי אלא בענין נותן מים שתחת הנר וא"נ בצד הטלית שאחו בו האור משום דאם יפלו שם הניצוצות או תגיע שם דליקה ודאי תכבה, אבל כאן אפשר דלא ימחק שאילו ודאי נמחק היינו כמשפשף שהרי הוא נותן ידו במים" עכ"ל.

בפרק המניח דף ל"א ע"א ראשון חייב בנזקי שני בין בנזקי גופו ובין בנזקי ממונו, ופרשו בתוס' בין בנזקי גופו ובין בנזקי ממונו דשני כשהזקו בגופו של ראשון משום פושע הוא כיון דמנפשיה נפיל הוי אדם המזיק ואף לרבנן דס"ל נתקל לאו פושע מ"מ חשיב פושע משום שהיה לו לעמוד או להזהיר, אלמא דאף דאיהו לא עשה מעשה ההזיק אלא הניזק הוא שנתקל בו והזק ע"י עצמו אפי"ה חשיב אדם המזיק. ואין לומר דטעמא דחייב הוא משום חיוב שמירה שחייב הוא לשמור את עצמו דלא גרע הוא מאבנו סכינו ומשאו שהניחן ברה"ר דחייב, דא"כ הוי רק בור ופטור אכלים ואמאי חייב הכא אנזקי ממונו דשני. ועיי"ש בתוס' שהביאו ראייה לזה מהא דאם עמד בעל הקורה דחייב על נזקי חבית של חברו אלמא דחשיב אדם המזיק ולא בור, הרי דטעמא דהיה לו לעמוד מחשיב ליה כאדם המזיק ומ"ש הכא דאף דפשע שהיה לו לעלות מן המים ולא עלה ואפי"ה חשיב רק גרמא.

ונראה דלא דמי דשאני התם דמ"מ הוי ההיזק ע"י גופו ולכך חשיב אדם המזיק, משא"כ הכא דלאו בשרו הוא דקא מחיק לשם אלא דע"י עמידתו מוחקים המים את השם ולכך חשיב שפיר רק גרמא. ולפ"ז לכאורה נראה דאם אחד עומד בשבת ומחזיק בידו אש ובא אחר והתקרב אליו עם קדירתו ושלו נגד אש זה שחברו אוהזו דשניהם חייבים מיתה דלא מיבעיא זה שהתקרב דלגבי דידיה

ובזה מיישב שם הגרש"ז א קושית הנו"ב במהדו"ת או"ח ס' י"ז מדינא דס"ת שבלה גונזין אותו בקבר ת"ח דאסור לגרום מחיקת השם וזה דלא כסוגיא דשבת הנ"ל, וכן הקשה במהר"ם שי"ק או"ח ס' קמ"ז מהא דמכות י"א דדוד המלך כרה שיתין והסתפק אי מותר למיכתב שם אחספא למשדי לימא, ולכאורה הא הוי רק גרמא. ולמה שכתב אתי שפיר דשאני התם דמעשה הזריקה לתוך המים או הגניזה לתוך הקבר, והי מאבד את השם בידים, משא"כ הכניסה לתוך המים כיון דאפשר עוד שיעלה אין לחייבו על הכניסה כי אם על שלא עלה דהוי כמצמצם ולגבי איסור שבת ומחיקת השם הוי רק גרמא דפטור.

עוד ביאר שם ג"כ דלא דמי לנזיר שנכנס לבית הקברות בשידה תיבה ומגדל ובא חבירו ופרע המעזיבה דלוקה על השהיה, דשאני התם דעכ"פ הוא עצמו עובר על הלאו דטומאה אלא דהוי רק שלא ע"י מעשה, ולענין זה סני בהא דתחילת העבירה הוי ע"י מעשה, משא"כ הכא דרחמנא אמר עשיה הוא דאסור הא גרמא שרי אין איסור כלל.

ועתה בא הגרש"ז לבאר דינא דמזיק דלית ביה מעשה, והוא שם במאורי אש פרק ג' עמ' ס"ד, ונעתיק משם דבריו הנחמדים וזה לשוננו.

"אמנם לכאורה נראה דבכה"ג נמי נזקין חשיב אדם המזיק ולא גרמא אף אם גם מתחילה לא היה מעשה, דאמר רבא

המעגל החשמלי והופעל החיישן, דמצד אחד אינו דומה למי שמחזיק ידו במים שהתם כל פעולת המחיקה נעשית ע"י המים בלבד, ועצם החזקת היר שעייזו יכולים המים למחוק נחשבת לגרמא בלבד. ומאידך אין זה כמחזיק אש מוכן המבואר לעיל, אלא רק שהגלים הנפלטים מחומו הטבעי מצטרפים עם חומר מסויים הנמצא במוליכים שבתא הפוטו שיחדיו יוצרים כח המוליך זרם דהוי כאש. ונראה דכיון דהגלים הנפלטים מהאדם הם דבר המתחדש בכל רגע, הרי דהוי מוזיק באותו הרגע של ההיזק מכוחו ממש, ויש לחייבו מדין היה לו לעמוד ולא עמד. אבל באותם המופעלים ע"י קטיעת קרן אור ובעמידתו שם רק מונע מלפסיק פעולתו, אין זה מכוחו ופטור.

הוי ככל הנחת קדירה ע"ג האש דשחיב בשול אלא דאוחז האש נמי חייב משום דכיון דיכול לילך משם ואינו הולך הוי כמבשל בידים ממש, וכמו התם דאם נשברה חביתו של חברו בקורה שבידו דחשיב אדם המוזיק משום טעמא דהיה לו להזהיר ה"ג חשיב כאן מבשל, וכיון דזה אינו יכול וזה אינו יכול שניהם חייבים מיתה, ואפשר גם להסתפק באחד שפשע ועמד ברה"ר ובא אחר ונתקל בו בשבת ונעשה בו חבורה אם נתחייב העומד משום עושה חבורה, בכח"ג דמתחלה נתכון לכך דחשיב נמי מלאכת מחשבת" עכ"ל.

ומעתה נבוא לנדון דידן בחיישן שמופעל ע"י השעון וע"י האדם שישב שם מקודם שבצירוף שניהם נסגר

סיכום פרק י'

היושב אצל החיישן שיודע שכעבור זמן יופעל המכשיר ע"י שעון והמשיך בישיבתו, ומשנדלק המכשיר נגרם נזק, באותם המופעלים ע"י גלי חום נראה דחייב, ובאותם המופעלים ע"י קטיעת קרן אור פטור.

סיכום

סכומי הלכות בנזקי החיישנים

- א. פעולת סגירת מעגל השמלי בידי אדם, נחשבת גירי דיליה לכל התוצאות כל זמן שהזרם נמשך מפעולה זו.
- ב. כשפעולה זו נעשית ע"י חיישן, לא ייחשב גירי דליה בחיישנים מסויימים כגון הפועלים ע"י גלי קול, אבל הפועלים ע"י חום והוא הנקרא גלאי נפח, הוי גירי דיליה.
- ג. הפועלים ע"י קטיעת קרן אור שפעולתם נפסקת כל זמן שקרן אור מתמיד להאיר בהם, ובקטיעתם מופעל החיישן, הפעולה הראשונית נחשבת גירי דיליה, והמשך צ"ע, אי יש בו חיוב הציו או חיוב ממונו או שאר חיובים, כסילוק שמירה או מונע מציל וכיו"ב.
- ד. המניה מטפחת על חיישן, וגרם להפעלה ולנזק החיישן עצמו, חייב בנזקו, ועל תוצאות אחרות שקרו בזמן ההפעלה לשאר דברים כגון מים וחפצים תלוי בפלוגתת הפוסקים.
- ה. תוצאות נזיקין שקרו בהמשך, כגון גניבות וכיו"ב הוי גרמא בלבד ופטור.
- ו. הניה מטפחת על חיישן משכבר פעל, ולא הפסיק מלפעול עד שהתקלקל, פטור אף על החיישן.
- ז. הבעלים, כשרואים חיישן מופעל במקום שיכול להזיק חייב להפסיק פעולתו, ואם הופעל החיישן ע"י אחר, במקום שהאחר חייב בעה"ב פטור, ובמקום שהאחר פטור בעה"ב חייב מדין שורו כשעשוי להפעלה.
- ח. הפעלה באמצעות גלי קול מזהים יש בה חיוב משסה, ובאמצעות רעש בעלמא הוי גרמא.
- ט. היושב אצל חיישן שיודע שעוד מעט יופעל, צריך לקום בעוד מועד. לא קם ונגרם נזק, בגלאי נפח חייב ובקטיעת קרן אור פטור, הפעיל אחר מקור זרם כשישב אחד אצל החיישן הראשון חייב בכל.
- י. המים שנגרו ע"י חיישן שלא הפסיק פעולתו והזיקו, פטור הפוסח דהיינו מפעיל החיישן מדין גרמא. אולם, אם הוא בעל המים יש בו חיוב ממונו המזיק.